

LOZAN

94. YILI



Lozan 94. Yılı

2018



İSTANBUL BAROSU YAYINLARI



ISBN No: 978-605-9446-70-9

Yayıncı Sertifika No: 12457

Yayına Hazırlayan

İstanbul Barosu Yayınları

İstanbul Barosu Yayınları

İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın Sok. No: 2 Beyoğlu-İst.

Tel: (0212) 393 07 00 Faks: (0212) 293 89 60

Yayın Kurulu: (0216) 585 21 74

www.istanbulbarosu.org.tr

dergi@istanbulbarosu.org.tr

Tasarım / Uygulama / Baskı

Ege Reklam ve Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.

Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No: 4 / 1

347047 Ataşehir-İstanbul

Tel: (0216) 470 44 70 Fax: (0216) 472 84 05

www.egebasim.com.tr

Sertifika 12468

Nisan, 2018

Bu kitap İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Kararı ile bin adet
basılmıştır.

**İSTANBUL BAROSU
PANEL**

**LOZAN
94. YILI**

**21 Temmuz 2017
İstanbul Barosu Kültürü Merkezi**



İSTANBUL BAROSU YAYINLARI



İSTANBUL BAROSU CUMHURİYET ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

LOZAN 94. YIL

Türk Milleti'nin Diplomatik Zaferi



SEVR ANTLAŞMASI'NA GÖRE OSMANLI DEVLETİ



SUNUM:

Av. Ömeralp Pulatoğlu

İstanbul Barosu Cumhuriyet Araştırmaları Merkezi Sekreteri

AÇILIŞ KONUŞMASI:

Av. Mehmet Durakoğlu

İstanbul Barosu Başkanı

OTURUM BAŞKANI:

Av. Saliha Karakuzulu

İstanbul Barosu Cumhuriyet Araştırmaları Merkezi Başkan Yardımcısı

KONUŞMACILAR:

Av. Hüseyin Özbek

TBB Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Sibel Özel

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı Başkanı

Cengiz Özakıncı

Araştırmacı - Yazar

TARİH: 21.07.2017 Cuma, SAAT: 17:00 - 19:00
YER: İstanbul Barosu Kültür Merkezi, Galata - Beyoğlu

İÇİNDEKİLER

<i>Sunuş</i>	7
<i>Av. MEHMET DURAKOĞLU</i>	9
<i>Av. SALİHA KARAKUZULU</i>	11
<i>Av. HÜSEYİN ÖZBEK</i>	23
<i>Prof. Dr. SİBEL ÖZEL</i>	38
<i>CENGİZ ÖZAKINCI</i>	57
<i>Soru-Yanıt</i>	65

İSTANBUL BAROSU
Cumhuriyet Araştırmaları Merkezi

LOZAN 94. YILI
TÜRK MİLLETİNİN DİPLOMATİK
ZAFERİ

21 Temmuz 2017,
İstanbul Barosu Kültür Merkezi

Av. ÖMERALP PULATOĞLU- Sayın Baro Başkanım, sayın konuklar ve çok kıymetli meslektaşlarım; sizleri panelimize başlamadan önce ulu önder **Mustafa Kemal Atatürk** ve silah arkadaşları için bir dakikalık saygı duruşu ve ardından İstiklal Marşına davet etmek istiyorum.

(Saygı Duruşu)

(İstiklal Marşı)

Yıllardır kamuoyunda yaratılmak istenen algı herkesin de bildiği gibi Sevr'i gösterip Lozan'a razı ettiler oldu. Ancak İstanbul Barosu Lozan'ın bir diplomatik zafer olduğunu her platformda söylemeye devam etti. Bu kapsamda olmak üzere her yıl Barolar Birliği Başkanı Yardımcımız Sayın **Av. Hüseyin Özbek** tarafından yapılan Lozan Barış Anlaşması etkinliklerini bu sene Cumhuriyet Araştırmaları Merkezi olarak

üstlenmenin sevincini yaşamaktayız. Bu toplantımıza merkezimiz başkan yardımcımız Sayın **Av. Saliha Karakuzulu** yönetecektir. Engin bilgi ve birikimleriyle Marmara Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Anabilim Dalı Başkanı **Prof. Dr. Sibel Özel** -ki kendileri benim hocam olur- ayrıca araştırmacı yazar **Cengiz Özakıncı** ve Barolar Birliği Başkan Yardımcımız Sayın **Hüseyin Özbek** olacaktır. Toplantımızın açılış konuşmasını Sayın Başkanımız **Av. Mehmet Durakoğlu**, kendisini mikrofonta davet ederken konuşmacılarımızı da yerlerine çağırarak durumdayım. Teşekkür ederim.

Av. MEHMET DURAKOĞLU

İstanbul Barosu Başkanı

Değerli konuklar, sevgili meslektaşlarım; öncelikle sizleri İstanbul Barosunda ağırlamaktan onur duyduğumuzu ifade etmek istiyorum. Bu onurumuzu daha da anlamlı kılan olgu İstanbul Barosunun artık geleneksel hale getirdiği Lozan'la ilgili bu panellerin bir yılını daha idrak ediyor olmamız. Biraz evvel sevgili meslektaşımın da söylediği gibi biz artık bu işi bir gelenek haline getirdik, anlatacağız, anlatmaya devam edeceğiz, bıkmadan anlatmaya devam edeceğiz. Çünkü Lozan'la ilgili değerlendirmeler bütün tarihsel gerçekliğine rağmen Türkiye'de tersine çevrilmeye çalışılıyor. Üstelik bu çalışma öyle basit bir biçimde bir iddia, bir kitap yazma şeklinde değil, onun ötesinde en yetkili ağız tarafından tersine çevrilerek anlatılmaya çalışılıyor. Biz de bunun öyle olmadığını anlatmaya çalışmalıyız, bunu mevcudiyetimizin, varlığımızın nedeni sayarak özellikle de hukuki bağlamda yapacağımız değerlendirmelerle somutlaştırmaya çalışacağız.

Belki buradaki ilginin azlığı bizim için bir moralsizlik kaynağı olabilir, ama öyle değerlendirmemek gerekiyor. Bunu bir kişiye dahi anlatabilsek, onunla biraz daha yaygınlaştırabilsek, biraz daha içselleştirebilsek öyle zannediyorum ki geleceğe bu iddiaları ulaştırmak bakımından ciddi bir işlevselliği de yerine getirmiş olacağız. Türk Kurtuluş Hareketinin so-

nuçlandırdığı, Türk aydınlanma hareketinin son evresi olarak kabul edilmesi gereken Lozan'ın geldiği bu son nokta itibariyle, geldiği bu son tartışma noktası itibariyle o tartışmanın İstanbul Barosu bir tarafıdır ve bu tarafgirliğini de bu panellerle, konferanslarla devam ettirecektir, bu iddialarını kitaplaştıracaktır, her biçimiyle ortaya serecektir ve bunu bir iddia olarak, bir basit panel, bir basit konferans şeklinde değil, bunu bir iddia olarak ileri sürmeye devam edecektir. O nedenle ben size hoş geldiniz derken bu panele katkı verecek olan değerli panelistlere çok teşekkür etmek istiyorum. Sayın Hüseyin Özbek yıllardır zaten bu işi bize gelenek olarak tanıtan, bu işin devamını sağlayan çok değerli bir üstadımızdı, şimdi onu artık panelist olarak görüyoruz yönetmen olmaktan ötede. Sibel Hocam yıllardır zaten bize bu işe önder olan, anlatan kişiydi. Cengiz Beyden bugün yararlanacağız, onlara çok teşekkür etmek istiyorum. Bu vesileyle de CUMER'e, bizim aslında İstanbul Barosu olarak bir anlamda cumhuriyete bakış açımızın örgütlenmesi diye ifade edilmesi gereken CUMER'e de bu çalışmalarını nedeniyle teşekkür ediyorum, hepimiz için yeni bilgi kaynağı olması, yeni bilgilendirme, yeni bilgiler biriktirmenin bir vesilesi olması dileğiyle hepimize saygılar, sevgiler sunuyorum, sağ olun.

Av. SALİHA KARAKUZULU

Cumhuriyet Araştırmaları Merkezi
Başkan Yardımcısı

Değerli konuklar, hoş geldiniz diyorum hepimize, İstanbul Barosunun sahip çıktığı Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş sözleşmesi tapu senedi olan Lozan Anlaşmasıyla ilgili bir toplantıda daha bir aradayız. Değerli üstadım Sayın Hüseyin Özbek merkezimizin yıllarca koordinatörlüğünü yapmış Türkiye Barolar Birliğine gidinceye kadar, üstadımızdır, kendisinin bu toplantılarda şöyle bir cümlesi vardır yönettiği veya açılış konuşmasını yaptığı her panelde: ***“Bizim burada konuşacağımız ve söyleyeceğimiz her söz bu işin ustalarının süresinden almaktır”*** der. Dolayısıyla ben ustaların süresinden almak istemiyorum. Çok değerli Hocam, çok değerli araştırmacı Cengiz Bey ve kendileri yıllardır bu iş üzerinde Lozan konusunda uzmanlaşmış Baromuzun Yönetim Kurulu Üyesi buraya sizlere Lozan hakkında çok değerli bilgileri aktaracaklar. İlgili duyup da buraya geldiğinize göre sizin de bu konuda elbette ki bir altyapınız var. 10 yıl süren bir savaş süreci bir imparatorluğu parçaladı, ordularını dağıttı, ekonomisini felakete sürükledi. Bütün bunların sonucunda elde topraksız, ordusuz bir imparatorluk çöküntüsü kaldı. Milli Mücadele süreci yaşandı bu süreçte, milli mücadeleye ilişkin **Nazım Hikmet Kuvayı Milliye Destanını** yazdı biliyorsunuz. Sizinle onun sadece 26 Ağustos gecesi başlayan hücumla ilgili olan bir kısmını paylaşmak

istiyorum. Konuşmacıların alanlarına müdahale etmek istemiyorum, ama çok da kuru bir sunum yapmak istemiyorum sizlere, bu nedenle ben o şiirin bir kısmını sizlerle paylaşmayı çok uygun gördüm müsaadenizle.

26 Ağustos gecesinde saatler 02.30'dan
05.30'a kadar

ve

İzmir Rıhtımından Akdeniz'e bakan nefer
saat 02.30.

Kocatepe yanık ve ihtiyar bir bayırdır,
ne ağaç, ne kuş sesi,
ne toprak kokusu vardır.

Gündüz güneşin,
gece yıldızların altında kayalardır.

Ve şimdi gece olduğu için
ve dünya karanlıkta daha bizim,
daha yakın,

daha küçük kaldığı için
ve bu vakitlerde topraktan ve yürekte
evimize, aşkımıza ve kendimize dair
sesler geldiği için

kayalıklarda şayak kalpakçı nöbetçi
okşayarak gülümseyen bıyığını
seyrediyordu Kocetepe'den
dünyanın en karanlık yıldızlı karanlığını.

Düşman üç saatlik yeredir

Ve Hıdırlık-tepesi olmasa

Afyonkarahisar şehrinin ışıkları gözükecek
Güneydoğuda güzelim dağları

Ve dağlarda tek
Tek
Ateşler yanıyor.
Ovada Akarçay bir pırıltı halinde
ve şayak kalpaklı nöbetçinin hayalinde
Şimdi yalnız suların yaptığı bir yolculuk var:
Akarçay belki bir akar su,
Belki bir ırmak,
Belki küçücük bir nehirdir.
Akarçay Dereboğazi'nda değirmenleri çevirip
Ve kılçıksız yılan balıklarıyla
Yedişehitler kayasının gölgesine girip çıkar
Ve kocaman çiçekleri eflatun
Kırmızı
Beyaz
Ve sapları bir-bir buçuk adam boyundaki
Haşhaşların arasından akar.
Ve Afyon önünde
Altıgözler Köprüsünün altından
Güneydoğuya dönerek
Ve Konya tren hattına rastlayıp yolda
Büyük çobanlar Köyünü solda
Ve Kızıl kiliseyi sağda bırakıp gider.
Düşündü birden bire kayalardaki adam
Kaynakları ve yolları düşman elinde kalan
bütün nehirleri.
Kim bilir onlar ne kadar büyük, ne kadar
uzundular?
Birçoğunun adını bilmiyordu yalnız
Yunan'dan önce ve seferberlikten evvel
Selimşahlar Çiftliğinde ırgatlık ederken

Manisa'da
Geçerdi Gediz'in sularını başı dönerek
Dağlarda tek tek ateşler yanıyordu.
Ve yıldızlar öyle ışıltılı, öyle ferahlılar ki
Şayak kalpaklı adam
Nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden
Güzel, rahat günlere inanıyordu
Ve gülen bıyıklarıyla duruyordu ki mavzerinin
yanında,
Birden bire beş adım sağında onu gördü.
Paşalar onun arkasındaydılar.
O, saati sordu.
Paşalar: "Üç" dediler.
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçurumun başına kadar,
Eğildi durdu.
Bıraksalar
İnce, uzun bacakları üstünde yaylanarak
Ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak
Kocatepe'den Afyon Ovasına atlayacaktı.
Saat 3.30
Halimur-Ayvalı hattı üzerinde manga
mevziindedir.
İzmirli Ali Onbaşı
(kendisi tornacıdır)
Karanlıkta göz yordamıyla
Sanki onları bir daha görmeyecekmiş gibi
baktı manga efradına birer birer:
Sağda birinci nefer sarışındı.
İkinci esmer,

Üçüncü kekemeydi
Fakat bölükte
Yoktu onun üstüne şarkı söyleyen
Dördüncünün mutlak bulamaç istiyordu canı.
Beşinci, vuracaktı amcasını vuranı
Tezkere alıp Urfa'ya girdiği akşam.
Altıncı,
İnanılmayacak kadar büyük ayaklı bir adam,
Memlekette toprağını ve tek öküzünü
İhtiyar bir muhacir karısına bıraktığı için
Kardeşleri onu mahkemeye verdiler
Ve bölükte arkadaşlarının yerine nöbete
kalktığı için
Ona “Deli Erzurumlu” dediler.
Yedinci, Mehmet oğlu Osman'dı.
Çanakkale'de, İnönü'nde, Sakarya'da
yaralandı
Ve gözünü kırpmadan
Daha bir hayli yara alabilirdi,
Yine de dimdik ayakta kalabilir.
Sekizinci,
İbrahim,
Korkmayacaktı bu kadar
Bembeyaz dişleri böyle tıkırdayıp
Birbirine vurmasalar.
Ve İzmirli Ali Onbaşı biliyordu ki:
Tavşan korktuğu için kaçmaz
Kaçtığı için korkar.
Saat 4.
Ağzıkara-Sögütlüdere mıntıkası.
On ikinci Piyade Fırkası

Gözler karanlıkta uzakta
Eller yakında, mekanizmalar üzerinde
Herkes yerli yerinde.
Tabur imamı
Mevzideki biricik silahsız adam:
Ölülerin adamı,
Kırık bir söğüt dalı dikerek kibleye doğru,
Durdu boyun büküp
El kavuşturup
Sabah namazına.
İçi rahattır.
Cennet ebedi bir istirahatır.
Ve yenilseler de, yenseler de adayı,
Meydanı gazadan o kendi elleriyle verecektir
Cenâbı rabbülâlemine şühedayı.
Saat 4.45
Sandıklı civarı,
Köyler
Sarkık, siyah bıyıklı süvari,
Çınar dibinde, beygirinin yanında duruyordu.
Çukurova beygiri kuyruğunu karanlığa
vuruyordu:
diz kapaklarında kan, kantarmasında köpük...
İkinci Süvari Fırkası'ndan Dördüncü Bölük,
atları, kılıçları ve insanlarıyla havayı kokluyor.
Geride, köylerde bir horoz öttü.
Ve sarkık, siyah bıyıklı süvari
ellerinin tersiyle yüzünü örttü.
Karşı dağlar ardında, düşman elinde kalan
bir başka horoz vardır:

baltaibik, sütbeyaz bir Denizli horozu.
Dmanlar herhal onu çoktan kesip
orbasını yapmışlardır...
Saat bee on var.
Kırk dakika sonra afak sökecek.
Korkma sönmez bu afaklarda yüzen al
sancak
Tınaztepe'ye karşı Kmrtepe güneyinde,
On beşinci Piyade Fırkası'ndan iki ihtiyat zabiti
ve onların genci, uzununu,
Darülmuallimin mezunu
Nurettin Eak,
mavzer tabancasının emniyetiyle oynayarak
konuşuyor :
Bizim İstikll Marı'nda aksayan bir taraf var,
bilmem ki, nasıl anlatsam,
kif, inanmı adam,
fakat onun, ben,
inandıklarının hepsine inanmıyorum.
Mesel, bakın:
Gelecektir sana vaat ettiği günler Hakkın
Hayır,
gelecek günler için
gökten yet inmedi bize.
Onu biz, kendimiz
Vaat ettik kendimize.
Bir arkı istiyorum
zaferden sonrasına dair.
Kim bilir belki yarın.
Saat bee be var.
Dağlar aydınlanıyor.

Bir yerlerde bir şeyler yanıyor.
Gün ağardı ağaracak.
Kokusu tütmeğe başladı:
Anadolu toprağı uyanıyor.
Ve bu anda, kalbi bir şahan gibi göklere salıp
ve pırıltılar görüp
ve çok uzak
çok uzak bir yerlere çağırın sesler duyarak
bir müthiş ve mukaddes macerada,
ön safta, en ön sırada,
şahlanıp ölesi geliyordu insanın.
Topçu evvel mülâzımı Hasan'ın
yaşı yirmi birdi.
Kumral başını gökyüzüne çevirdi,
kalktı ayağa.
Baktı, yıldızları ağaran muazzam karanlığa.
Şimdi bir hamlede o kadar büyük,
öyle şöhretli işler yapmak istiyordu ki
bütün ömrünü ve hatırasını
ve yedi buçukluk bataryasını
ağlanacak kadar küçük buluyordu.
Yüzbaşı sordu :
Saat kaç?
Beş.
Yarım saat sonra demek...
98956 tüfek
ve şoför Ahmet'in üç numrolu kamyonetinden
yedi buçukluk şnayderlere, on beşlik obüslere
kadar,
bütün âletleriyle

ve vatan uğrunda,
yani, toprak ve hürriyet için ölebilmek
kabiliyetleriyle
Birinci ve İkinci ordular
baskına hazırıldılar.
Alaca karanlıkta, bir çınar dibinde,
beygirinin yanında duran
sarkık, siyah bıyıklı süvari
kısa çizmeleriyle atladı atına.
Nurettin Eşfak
baktı saatine :
Beş otuz...
Ve başladı topçu ateşiyle
ve fecirle birlikte büyük taarruz...
Sonra.
Sonra, düşmanın müstahkem cepheleri düştü.
Bunlar :
Karahisar güneyinde 50
ve doğusunda 20-30 kilometredeydiler.
Sonra.
Sonra, düşman ordusu kuvâyi külliyesini ihâta
ettik
Aslıhanlar civarında
30 Ağustosa kadar.
Sonra.
Sonra, 30 Ağustosta düşman kuvâyı külliyesi
imha ve esir olundu.
Esirler arasında General Trikopolis :
Alaturka sopa yemiş bir temiz
ve sirmaları kopuk Frenk uşağı...
Yaralı bir düşman ölüsüne takıldı Nurettin

Eşfak'ın ayağı.

Nurettin dedi ki : «Teselyalı Çoban Mihail,»

Nurettin dedi ki : «Seni biz değil,
buraya gönderenler öldürdü seni...»

Sonra.

Sonra, 31 Ağustos günü
ordularımız İzmir'e doğru yürürken
serseri bir kurşunla vurulan
Deli Erzurumluydu.

Devrildi.

Kürek kemikleri altında toprağı duydu.

Baktı yukarı,
baktı karşıya.

Gözler hayretle yandılar :

Önünde, sırtüstü, yan yana yatan postalları
her seferkinden kocamandılar.

Ve bu postallar daha bir hayli zaman
üzerlerinden atlayıp geçen arkadaşların
arkasından

seyredip güneşli gökyüzünü
ihtiyar bir muhacir karısını düşündüler.

Sonra...

Sonra, sarsılıp ayrıldılar birbirlerinden
ve Deli Erzurumlu ölürken kederinden
yüzlerini toprağa döndüler...

Solda, ilerdeydi Ali Onbaşı.

Kan içindeydi yüzü gözü.

Bir süvari takımı geçti yanından dörtnala.

Kaçanı kovalamıyordu yalnız
ulaşmak da istiyordu bir yerlere

ve sadece kahretmiyor yaratıyordu da.
Ve kılıçların, nalların, ellerin ve gözlerin pırlıtsı
ardı ardına çakan aydınlık bir bütündü.
Ali Onbaşı bir şimşek hızıyla düşündü
ve şu türküyü duydu:
Dörtnala gelip Uzak Asya'dan
Akdeniz'e bir kısrağ başı gibi uzanan
bu memleket bizim.
Bilekler kan içinde, dişler kenetli, ayaklar
çıplak
ve ipek bir halıya benzeyen toprak,
bu cehennem, bu cennet bizim.
Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın,
yok edin insanın insana kulluğunu,
bu davet bizim...
Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine,
bu hasret bizim
Sonra.
Sonra, 9 Eylülde İzmir'e girdik
ve Kayserili bir nefer
yanan şehrin kızılıtsı içinden gelip
öfkeden, sevinçten, ümitten ağlaya ağlaya,
Güneyden Kuzeye,
Doğudan Batıya,
Türk halkıyla beraber
seyretti İzmir rıhtımından Akdeniz'i.
Ve biz de burada bitirdik destanımızı.
Biliyoruz ki lâıyınca olmadı bu kitap,
Türk halkı bağışlasın bizi,

onlar ki toprakta karınca,
suda balık, havada kuş kadar çokturlar;
Korkak, cesur, cahil, hâkim ve çocukturlar
ve kahreden yaratan ki onlardır,
Kitabımızda yalnız onların maceraları vardır...

Nazım Hikmet

Milli Mücadelede böyle bir destan yazıldı. Böyle bir destanın arkasından kim bilir daha ne destanlar yazıldı, bildiğimiz bu Nazım Hikmet'in kaleme aldığı, bu destanın arkasından bir anlaşma süreci geldi. Lozan Anlaşması bugün kiminin kara çaldığı, kiminin çok överek göklere çıkardığı bir süreç. Her zaman olduğu gibi, her yıl olduğu gibi 24 Temmuz tarihi bizim için çok şey ifade ediyor. Bugünün aslında bir milli bayram olarak kutlanması gerekir. Burada Baromuz bir bayram havasıyla her zaman bu tarihi anmıştır. Şimdi ilk sözü panelistlerimizden Değerli Türkiye Barolar Birliği Başkan Yardımcımız Hüseyin Özbek'e veriyorum. Kendisi Mondros Mütarekesi, Sevr, Lozan, Mudanya Mütarekesi ve Lozan sürecini bizlere aktaracak ve anlatacak.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

TBB Başkan Yardımcısı

İstanbul Barosunun Değerli Başkanı, sevgili meslektaşlarım, saygıdeğer konuklar; Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu Üyesi Değerli Meslektaşım İstanbul Barosunda da beraber görev yaptığımız Sayın Av. Filiz Saraç, İstanbul Barosunun Değerli Yönetim Kurulu Üyeleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

İstanbul Barosu CUMER Cumhuriyet Araştırmaları Merkezinden uzun yıllar beraber mesai yaptığımız arkadaşımız Saliha Hanımın da söylediği gibi beraberce Lozan'la ulusal konularla, ulusal ve hukuk paydası, müşterekliği bağlamında etkinlik yaptığımız değerli meslektaşlarımı da saygıyla selamlıyorum Saliha Hanımın şahsında.

İstanbul Barosu bir kurumsallığın örneğini vermektedir Lozan konusunda, Lozan'ın veya benzer konuların kişisellik, kişisel bir inisiyatifle ilgisi olmadığı, kurumsal bir sorumlulukla ilgisi olduğunu kanıtlamıştır İstanbul Barosu. Bizim İstanbul Barosunun 2005 yılından günümüze her sene bu 21 Temmuz olur, 22 Temmuz olur, 24 Temmuz olur, ama genellikle 24 Temmuz öncesine alınır ki adli tatil de dikkate alınarak Lozan'la ilgili bilimsel bir toplantı yapılır. Bunların birçoğu bu mekanda yapılmıştır geçtiğimiz yıllarda, burada akademisyenler, diplomatlar, bu konuyla ilgili çalışma yapmış olanlar tebliğ sunar. Bu tebliğler İstanbul Barosu tara-

findan çözümlendikten sonra konuşmacılara gönderilir. Konuşmacıların da gerekli düzeltmelerinden sonra baskıya verilir ve kitapçık olarak, bu bir örneğini gördüğünüz kitapçık olarak meslektaşların ve kamuoyunun hem ilgisine, hem bilgisine ve takdirine sunulur. Son dönemde Lozan'la ilgili çalışma yapacak, akademik çalışma yapacaklar için amatörlükten biraz öte kaynak özelliği de taşımaktadır İstanbul Barosunun bu çalışmaları. Çünkü çok değerli bilim insanlarının, diplomatların, tarihçilerin katkıları vardır, onların tebliğleri vardır bu küçük kitapçıklarda.

Şimdi Lozan'la ilgili toplam 8.5 ay sürmüş, bir seneye yakın sürmüş. Ara verilen bir bölüm var çünkü, onu da hesaplarsanız yani Kasımda 1922'de başlıyor, 24 Temmuz 1923'te imzalanıyor. Bir seneye yakın bir süre söz konusu. Neredeyse bir savaş, birkaç ayda bir savaş bitiyor. Devletlerarası bir savaş, demek ki bu diplomatik savaş fiziki bir savaş kadar ciddi bir biçimde seyretmiş ve neticede 24 Temmuz 1923'te imzalanmış. Beni bu konunun uzmanı dedi Saliha Hanım. Ben bu konunun uzmanı değilim, amatörüyüm. Yani o konuda akademik hiçbir iddiam yok, ama ilgi ve duyarlılığım var diyebilirim.

Şimdi doğrudan Sevr'e, doğrudan Lozan'a geçmek belki bir eksiklik bırakacak. Ben illüzyonist de değilim, Zatı Sungur da değilim, masa havada gibi kalacak. Onun için kısaca birkaç cümleyle de olsa, birkaç dakika da olsa **Şark Sorunundan** bahsetmemiz lazım, **Doğu**

Meselesi, Şark Meselesi veya Şark Sorunu.

Batılı emperyalist devletler birkaç adları var, modern dünya deniliyor, kapitalist devletler deniliyor, emperyalist devletler deniliyor. Bu batının genel tanımı, siyasal tanımı, ideolojik tanımı, böyle tarihsel tanım olarak bunlardan istediğinizi kullanabilirsiniz. Bir **şark sorunu** var, bir **doğu sorunu** var. Bu kısaca Osmanlı'nın, Osmanlı İmparatorluğunun varlığı ve terekisinin tasfiyesi böyle adlandırılıyor. Bu tanım, bu siyasal tanım, bu terminoloji yüzyıllarca kullanıldı. Şark meselesini halledelim, şark meselesinin halledilmesi lazım, bu şark meselesini aramızda sulhen çözümlenmemiz lazım dedikleri şey Osmanlı'nın terekisinin paylaşımı. Neden önemli şark sorunu? Osmanlı coğrafi keşifler sonucu ticaret yollarının değişmesi sonucu eski askeri kudretini kaybetmiş, ekonomik gücünü de kaybetmiş. Siz askeri gücünüzü ve ekonomik gücünüzü kaybederseniz ekonomik ve askeri açıdan sizden çok daha güçlü olanların size biçtiği rolü kabullenmek zorunda kalırsınız. Size biçilen elbise olabilir, bir tabut olabilir, bir kefen olabilir, onu giymek zorundasınız, giydirirler size, o tabutunuzu da çivilerler. Bizim başımıza gelen şark meselesinin sonu da budur, ama bir mucize olmuştur, tabuta parçalayıp çıkmışızdır, o kefeni de parçalamışızdır. O kefeni bize kefen biçenlerin başına da çalmışızdır. Kısaca birkaç cümleyle hikayenin özeti budur.

Şark meselesi niçin gündeme geliyor, niçin önemli? 19. Yüzyılda bir enerji kaynağının

farkına varıyor. O zamana kadar bedevilerin, Arapların, aşiretlerin şuradan alev çıkıyor, burada da bir kibrit çaktığınızda birden parlıyor dedikleri, petrol dedikleri bir şey var, siyah mayı var, akışken bir şey var; petrol. İngiltere bu petrolün farkına varmış, Almanya bu petrolün farkına varmış, Fransızlar bu petrolün, bu petrolün, bu enerji kaynağının 19. Yüzyılın, 20. yüzyılın, 21. Yüzyılın mucizevi bu kaynağının farkındalar. Yalnızca petrol mi, yalnızca petrol mü? Hayır, başka Osmanlı'nın bir taraftan Balkan coğrafyası, öbür taraftan Basra körfezi, öbür taraftan Arap yarımadası Yemen'e kadar, Kızıldeniz'e kadar, Kuzey Afrika, Fas, Tunus, Cezayir, Libya düşünün. Bu kadar geniş bir coğrafya içinde sonsuz bitmez tükenmez enerji kaynakları var, ama bir de **Hasta Adam** var. Çarlık Rusya'sının İngiliz diplomatına ilk defa söylediği bir şey: "*Hasta adam, bu hasta, bunun terekesini bölüşelim*" dediği pazarlıklar çok uzun sürdü. Bu biraz daha yaşamamıza neden oldu. Sulhen masa başında anlaşamadılar. Neden? Hepsi en büyük payı istiyor. Bu yüzden bizim can çekişmemiz uzun sürdü. Birinci Dünya Savaşında ilkokuldan itibaren özellikle benim kuşağım şunu bilir, ezberine almıştır: Efendim, Saraybosna'da Avusturya Macaristan veliahdı **Arşidük Ferdinand** eşiyile birlikte orada seyrederken bir ziyarette Sırp bir ihtilalci **Gavrilo Princip** herhalde o ateş etti, öldürdü veliahdı. Onun üzerine Avusturya Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'a harp ilan etti ve Birinci Dünya Savaşı başladı. Devletler arası bir savaş, bü-

yük bir savaş bir prensin öldürülmesiyle başlamaz, bir devlet başkanının öldürülmesiyle başlamaz, bir diplomatın öldürülmesiyle başlamaz, ama bahanesi olur, krikosu olur, kaldıracı olur. Yani kurdun kuzuya La Fontaine fabllesinde söylediği gibi, gerçi La Fontaine'in de onu Hint filozof Beydeba'dan, Kelile ve Dimne'den aşırıldığı söylenir veya Ezop'tan aşırıldığı söylenir, ama meşhur meseldir. Kurt kuzuyu yiyecek, kafasına koymuş. Böyle 6 aylık semiz bir kuzu, kuzu derenin üst tarafında, kurt da daha üst tarafında, derenin akarı da bu tarafa. Kurt kuzuya sesleniyor: *"Ey, suyumu bulandırma"* *"Efendim, bulandırmıyorum, ama bulandırsam bile siz derenin daha yukarisindasınız, bu ters akıyor ki aşığı doğru akıyor, size bir zarar vermez"* Bu tutmadı diyor içinden, *"sen geçen sene bana küfretmiştin, niye küfretmiştin? Ver bakalım hesabını"* diyor. *"Efendim, geçen sene anamın karnında bile değildim daha ben, doğmamıştı, dünyaya gelmemiştim. Böyle bir şey de olmadı"* *"O da tutmadı, bu da tutmadı, ama ben seni yiyeceğim"* diyor, atlıyor, parçalıyor, afiyetle yiyor. Biraz bizim başımıza gelen bu, yani kurt kuzuyu yiyecek, kafaya koymuş. İşte Gavriolo Princip'in Avusturya Macaristan veliahdını öldürmesi bunun bir bahanesi oldu. Masa başında anlaşamadıkları için bir tarafta Avusturya Macaristan, Almanya, Osmanlı İmparatorluğu, öbür tarafta Çarlık Rusya'sı, Fransa, İngiltere, İtalya bloğu oluştu ve kıyasıya değişik cephelerde bir savaş başladı. Biz kendi savaşımız, bu büyük savaş-taki birinci paylaşım savaşındaki kendi savaş

alanlarımızı tabii ki öncelikle biliriz. Çanakkale, Sarıkamış, Kanal, Filistin, Basra, Bağdat, Musul, Galiçya'ya, bugünkü Ukrayna'ya bir kolordu gönderdik. Avusturya Rusya karşısında zor durumda diye en zinde kuvvetlerden, en donanımlı babayiğit Anadolu çocuklarından bir kolorduyu Galiçya'ya, bugünkü Polonya sınırına gönderdik. Birçoğu da orada kaldı, şehit oldu, Ruslara esir düştü, Sibiryaya götürüldü. O ayrı bir hikayedir.

Bizim savaşın başında pes edeceğimiz, savaşın başında Kırkpınar'da yenileceğini anlatan pehlivan, zorda kalan pehlivan rakibinin kışpetine vurur, bu aman diledim, pes demektir, sen galipsin demektir, hemen o diğerinin eli kaldırılır. Kışpete vuracağımızı sanıyorlardı 1914'te Birinci Dünya Savaşı başladığında. Bu savaş 4 yılı aşkın sürdü. Çünkü Türkler artık Viyana kapılarına gelen Türkler değil, Balkan Savaşında daha dün perişan olan Türkler, bunların 500 yıl bunların buyruğunda yaşayan Sırp- ların, Bulgarların, Yunanlıların Çatalca'ya kadar kovaladığı Türkler, artık eski savaş yeteneklerini de kaybetmiş dedikleri Türk ordusu, Osmanlı Ordusu bir mucize yarattı ve 4 yılı aşkın direndi ve kibirli İngilizlerin burnunu yere sürttü. Kût'ül-Amâre'de bir İngiliz kolordusunu teslim aldık, kuşattık, teslim olmak zorunda kaldılar ve o ordunun generali İngiliz General Townshend de Büyükkada'da misafir konuk, esir konuk olarak Birinci Dünya Harbinin sonuna kadar kaldı.

Şimdi birkaç sene önce bir Kût'ül-Amâre çıkınca bu türbin taraftarlığı kötü bir şey, bu mahalle taraftarlığı, mahalle kavgaları, aşağı mahalle, yukarı mahalle, bu "**Kût'ül-Amâre nereden çıktı**" diyenler oldu. Kût'ül-Amâre bir büyük zafer, Birinci Dünya Savaşında, yani Çanakkale zaferinin yanında bazı cephelerinin yanında çok önemli bir askeri zafer, anılması da hiçbir beis yok, hiçbir mahzur yok. O anlamda bir angaje düşünceyle de hareket etmemek lazım, bunu da bir not olarak söyleyeyim. Fakat neticede bizim bütün kaynaklarımız tükendi. Yüz binlerce Anadolu çocuğunu Kanal'da, Filistin'de, Çanakkale'de, Sarıkamış'ta değişik cephelerde kaybettik. Bizimle müttefik olan Almanya da çok ciddi bir kayba uğradı ve ateşkes 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Anlaşmasını imzalamak zorunda kaldık. Bizim millet olarak bir garip huyumuz vardır. Bu öbür pehlivanın kispetine vurmak, pes kardeşim demek. **Amiral Calthorpe, Agamemnon** zırhlısında, Agamemnon zırhlısı neyi çağırıştırıyor size? Agamemnon, Homeros'un **ilyada** Destanında Anadolu'ya gelen Yunan ordusunun başkomutanıdır. O ordu bir konsorsiyumdur. Orada Giritliler vardır, Menelaos vardır, Akalar vardır, ama Yunan ordusu şemsiye bir ad, genel komutanı Agamemnon o zırhlıda bize imzalıyorlar ateşkes anlaşmasını. Simgesel bir anlamı var, değil mi? 4 Temmuzda askerin başına, bizim askerimizin başına çuval geçirme niye 3 Temmuz değil, niye 5 Temmuz değil de 4 Temmuzda oldu? Tarihler önemlidir, simgeler önemlidir, Ameri-

ka'nın milli günü, milli bayram günü Amerika Birleşik Devletlerinin. Agamemnon'da imzayı çakanlardan biri de **Bahriye Nazırı Rauf Orbay**'dir. Mütareke hükümlerine göre Müttefikler güvenlikleri açısından sakıncalı gördükleri yerlere asker çıkarabilecekler, işgal edecekler. Bizim için ağır sonuçlar içeren bir tabii ki barış anlaşması değil, ateşkes, mütareke, ama biz bu ateşkesi büyük bir başarı sayıp için pul bastırdık, iyi mi? Çok büyük bir zafer kazandık diye - *Ankara'ya gelince, İstanbul'a gelince -Ankara'daki o 2004'te maytap atmamız güpegündüz, onun bir benzeridir bu-* şenlik yaptık. Mondros ateşkesinde büyük zafer kazandık, kendimizi sigortaladık, İngilizler medeni insandır, Düveli Muazzamanın başındadır, bize bir fenalık yapmayacak, bizi affedecek. Biraz yaramazlık yaptık, onları üzdük, baştan teslim olmadık, savaşı da 4 yıl sürdürdük, epeyce conu telef oldu, ama onlar bağışlar diye safiyane düşündük. Büyük Britanya hükümeti gibi bir sevinç içinde, çocuksu bir ruh hali içinde pul bastırdık onun anasına. Sonra o pulu şak diye almımıza yapıştırdılar tabii, o pulun ne anlama geldiğini de hayat bize öğretti.

Şimdi zaman hızlı ilerler, benim bu anlattıklarım kadar da yavaş film gibi, ağır çekim gibi seyretmez. Mondros ateşkesinin 1918'in ardından bir süreç başladı. Ordumuz silah bıraktı, tersanelerimize girildi Atatürk'ün büyük nutukta söylediği gibi, ordularımız dağıtıldı. Memleketin her köşesinin bilfiil işgali başladı, ama ardından bir anlaşma gelecek, bir şey gelecek, bağitle-

nacak. Bunun hukuken de tescili anlamında bir anlaşma, o ne? O da **Sevr.** Şimdi meslektaşlarımız daha iyi bilirler, hatta bazı meslektaşlarımız bu konuda uzmanlaşmış durumda, kentsel dönüşüm diye bir proje var. Özellikle İstanbul'da, metropol kentlerde kentsel dönüşüm belli bir bölgenin, belli bir pafta planında bir bölgenin imarı, yenilenmesi, projelendirilmesi böyle tanımlanıyor. Uluslararası alanda da siyasi terminoloji olarak devletler arasında da kentsel dönüşüm oluyor. Yeniden projelendiriliyor, yeniden yapılandırılıyor, bina yıkılıyor, yeniden yapılıyor veya yapılmıyor. Bunu tabii ki bir teşbih olarak söylüyorum, bu uluslararası kentsel dönüşüm kentsel dönüşüm olarak adlandırılmıyor. Şark sorunu deniliyor, doğu sorunu deniliyor ve günümüzde de büyük Ortadoğu projesi deniliyor. Bu bizim binamızı yerle yeksan edecek eski arsa payımızı buharlaştıracak, bize eskiden sahip olduğumuz, bina ayaktaiken sahip olduğumuz kadar kullanım alanı bırakmayacak bu kentsel dönüşüm planlamasında bazıları çıkıp, bazı kat malikleri çıkıp ben bu projenin eş başkanım diyebiliyor. Bina gidecek, arsa payın azalacak, mülkiyetinden birçok şey çıkmış olacak, ben eş başkanım diyor. Bu ne anlama geliyor? Müteahhide kıyakçılık yapmak anlamına geliyor, apartman maliklerini müteahhitle işbirliği yaparak tufaya getirmek oluyor veya bazen şöyle halisane düşünürsek de mülkiyet konusunda yeterli bilgisi yok, saf, hiffetinden ararlanılıyor, gabin halinde filan diye tanımlayabiliriz.

Şimdi bize dayatılan Sevr kısacası ne? Kısacası şu: Çorum, Çankırı, Konya, Sivas, Kastamonu, Sinop dışında bir alan bırakmıyorlar. Bir defa Ege Bölgesinde İzmir ve Trakya'da bir Yunan nüfuzu oluşuyor. Mardin, Urfa, Gaziantep, Hatay sancağı Suriye blok halinde, tabii Suriye ve Lübnan Fransız mandasına veriliyor. Bugünkü Irak İngiliz mandası, çünkü petrol var orada, aslan payı benim diyor İngiltere, bir Ermenistan kuruluyor. Van, Bitlis, işte Trabzon, bir de liman veriliyor ona, Trabzon, burası Ermenistan. Şimdi bu Sevr'in 10 Ağustos 1920'de Paris'in banliyösü Sevr kasabasında çinili salonda. meşhur bir porselen fabrikası, porselen markası aynı zamanda Sevr, ama çinili salon yerine cinli salon demek lazım. Çünkü bizimkileri cin çarpmış gibi bir şey oluyor. Söz hakkı tanımıyorlar, imzala şurayı diyorlar, imzalıyor bizimkiler. Şimdi oradaki bu kentsel dönüşüm projesine göre bize işte şimdilik lütfedilen yer birkaç vilayet bugünkü Anadolu'nun bugünkü siyasi sınırlarımızın içindeki alanın 1/5'i kadar bir yer bırakılıyor. O da şimdilik yaramazlık yapmazsak. İstanbul bir komisyon tarafından yönetilecek. İstanbul'da artık Osmanlı İmparatorluğu tabiri geçmiyor Sevr Anlaşmasında, Türkiye tabiri geçiyor. Osmanlı İmparatorluğu deyince daha geniş bir coğrafyada egemen olan bir devlet anlamına geldiği için İstanbul'a da şey denilmiyor. Böyle Osmanlı zamanında Devleti Aliyenin başkenti İstanbul, Dersaadet falan belli adları var o zaman, Asitane gibi, böyle denilmiyor, nedense İstanbul bu Sevr Anlaşmasında metinde

Konstantinopol olarak geçiyor. Böyle, oradaki hukuki tabir bu.

Şimdi tabii bunun Sevr'e gelinceye kadar birkaç antrenmanı yapılıyor, birkaç eskizi yapılıyor. Bunlardan biri Londra Konferansı, 12 Şubat 1920'de başlıyor. Bu Sevr imzalanması 10 Ağustos 1920 ya, 8. ay ya, ikinci ayda bir antrenman yapılıyor, Londra Konferansı. Burada emperyalizme bağımlı minyatür bir Türkiye projesi var, prematüre bir Türkiye projesi var. Boğazların statüsü, boğazları bir komisyon yönetecek, Türk egemenliğinden çıkacak boğazlar, azınlık hakları var, mali komisyon var. Bizim bütçemizi özgürce yapabilme, vergi toplama bir egemenlik alameti, bunlar son derece sınırlanmış oluyor. Burada yine bu Londra Konferansında az önce bahsettiğim ve Sevr'de netleşmiş olan Suriye, Lübnan Fransız mandasına veriliyor, boğazlar ve İstanbul İngilizlerin patronajında bir komisyon, İzmir ve Trakya Yunanistan, İtalyanlar devre dışı kalıyor, küsüyor, onun için onlar bloktan erken ayrılıyorlar. Fakat Libya üzerindeki iddiaları da sürüyor tabii, 12 Adalar. Şimdi bu birinci antrenman, birinci ısınma hareketleri maçtan önce, ikincisi Türkiye'yi zorlamak için, Türk milletini, Türk halkını zorlamak için, Babıali'yi, İstanbul'u, mütareke hükümetlerini pes ettirmek için -onlar zaten pes etmeye de hazır- 16 Mart 1920'de bu Şubat 12'de başlayan bir Londra Konferansı var. Hiç vakit kaybetmek istememişler, 16 Mart 1920'de İstanbul işgal ediliyor. Peki, diyeceksiniz ki 30 Ekim 1918'de bir ateşkes imzalandı. Bazı işgal

birlikleri İstanbul'a çıktı. 13 Kasım 1918'de 55 parçalık bir işgal donanması İstanbul'a geldi zırlılılar, bu 16 Mart 1920 ne oluyor? Bu aynı zamanda hukuki boyutları olan bir el koyma, çünkü bir egemenlik alameti de bir ülkenin parlamentosunun çalışmasıdır, yasama organının çalışmasıdır. İstanbul'da parlamento, **Meclisi Mebusan** basılıyor 16 Mart 1920'de, Meclisten yaka paça bazı milletvekilleri alınıyor, Meclis içinde yasama organından ve Malta'ya sürgün ediliyor. Bu milletvekillerinden Şehzadebaşı'nda mızıka alayı basılıyor, askerlerimiz uykuda şehit ediliyor. Mecliste tutuklanan mebuslardan mesela, Rauf Bey, Vasıf Bey, Faik Bey, Şeref ve Numan Beyler, Meclis dışında da Cemal Paşa, Tahsin Bey tutuklanıyor. Şimdi 18 Mart 1920'de Meclisi Mebusan son defa toplanıyor. **Kanuni Esasi Osmani**, yani ilk anayasamız, bu anayasanın 7. maddesi Meclisin oyuna sunuluyor. 7. madde doğrultusunda bir oylama yapılıyor. Bu oylama sonucu işgal altında yasama faaliyetini yürütemeyen bir Meclisin kapanması kararı alınıyor oy birliğiyle Meclisi Mebusan tarafından, bunun tabii ki bir protesto boyutunu da dikkate almak lazım ve Meclisi Mebusan dağılıyor, Osmanlı Yasama Meclisi devreden çıkmış oluyor.

İngiliz General Milne emrediyor, talimat veriyor, 67 kişi daha tutuklanıyor. Bu 67 kişinin 55'i Malta'ya sürülüyor İngiliz sömürgesi, 12 kişisi de Mondros Adasına, iki adaya sürülüyor. Bu arada Ankara'da yeni bir milli mücadele merkezi olduğu için Sevr öncesi Türkleri pes ettirmek için gerici ayaklanmalar örgütleniyor.

Bolu, Düzce, Hendek, Gerede isyanları, Konya Bozkır isyanı, Boğazlayan isyanı, Anadolu cayır cayır yanıyor. Niye? Ankara'daki Milli Mücadeleyi daha başlarken boğmak ve yok etmek için. Şimdi 5 Nisan 1920'de Damat Ferit Hükümeti işbaşına geliyor. Ondan önce Ali Rıza Paşa hükümeti var, diğer hükümetler var, İzzet Paşa kısa süreli ve bir fetva çıkıyor: Dürrüza-de Abdullah Şeyhülislamın fetvası. Amaç 23 Nisan 1920'de Ankara'daki Büyük Millet Meclisinin toplanmasını engellemek, İstanbul'dan kurtulan mebuslarla Anadolu'da o arada kısa sürede bir mucize gerçekleşiyor. Yapılan ara seçim diyebiliriz, onlarla teşkil edilecek Milli Mücadelenin yasama organının oluşmasını engellemek. Şimdi burada Kuvayı İnzibatiye çıkıyor ortaya, işte Anzavur tipi insanlar çıkıyor. Padişah tarafından örgütlenen, İngilizler tarafından donatılan, ceplerine para konulan eşkıya, çapulcu sürüsü Anadolu'ya milli mücadele henüz örgütlenen, henüz böyle daha potansiyel toplamaya çalışan milli mücadelenin üzerine sürülüyor. Bu arada bu 67 kişi tutuklanınca adliye nazırı, yani adalet bakanı İstanbul'un, mütareke hükümetinin, Damat Ferit'in adalet bakanı keşke birkaçını feda etseydik daha iyi netice hasıl olurdu diyor. Yani asmayalım da besleyelim mi falan gibi, ne lüzum var Malta'ya götürmeye, burada infaz edilse daha iyi olurdu, iyi netice alırdık diyor. Üçüncüsü de **San Romeo Konferansı**, San Romeo Konferansı da 14 Nisan 1920'de 10 gün sürüyor. Burada da Londra Konferansının güncellenmesi ve revize

edilmesi söz konusu, Fransa ve İtalya bize az hisse düştü diyor, yakınıyorlar böyle, onları tatmin etmeye yönelik, 11 Mayıs 1920'de **Nemrut Mustafa Paşa**, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının idamına karar veriyor.

Sevr işte bu süreç sonucu 10 Ağustos 1920'de gündeme geliyor: İdam fermanı. Şimdi burada boğazları söyledik, Ermenistan'ı söyledik, Yunanistan'a bırakılan yerleri söyledik. Suriye'nin Fransız mandasını, Hatay sancağını söyledik. Şimdi Hicaz karşılıksız olarak kurulacak olan bir Hicaz Devletine bırakılacak deniliyor Sevr'de, Mısır İngiliz korumasına veriliyor. Yani İngiliz mandasına veriliyor ve Kıbrıs'ın İngiltere'ye, Britanya'ya verilmesi tescilleniyor. Mezopotamya'da kurulacak olan Irak, Filistin ve Lübnan manda devletleri buradaki bütün haklarını Osmanlı İngiltere'ye, Osmanlı İmparatorluğu devretmiş oluyor ve 10 Ağustos 1920'den itibaren 6 ay içinde İngiliz, Fransız, İtalyan temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulacak. Bunlar Kürtlere verilecek bölgeleri belirleyecekler. Onun özerkliği özerk bölge, bunun sınırları da Ermenistan'ın güneyi, Trabzon'u da içine alacak olan büyük Ermenistan'ın güneyi, Suriye ve Mezopotamya'nın kuzeyi, Fırat'ın doğusu. Fırat'ın doğusu tabiri bugünlerde Suriye meselesiyle güncel değil mi bir şeyler hatırlatıyor size? Emperyalizm unutmaz. Sevr bu, bu saltanat şurasına getiriliyor, İstanbul'da saltanat şurası ne yapalım diyor, çaremiz yok diyor. Düveli muazzama var karşıda, İngilizleri de daha fazla kızdırmak olmaz, İngiliz Devleti Fahimânesinin şefkatine sığınalım deniliyor.

Hukuken topal, eksik, ama İstanbul hükümeti de boynunu büküyor bu anlaşmaya karşı.

Şimdi bu panorama için sözlerimi uzattığım farkındayım. İsterseniz burada hakkında idam hükmü verilmiş, kalemi kırılmış bir ulus var, bir millet var. Bu aşamada burada bırakayım, Lozan'ı da ikinci turda söz kalırsa anlatayım, çünkü çok zaman aldığımın farkındayım. Teşekkür ediyorum.

Av. SALİHA KARAKUZULU- Teşekkür ederiz Hüseyin Bey. Konuklarımızdan Prof. Dr. Sibel Özel de Lozan'ın kapitülasyonlara ilişkin hükümleri hakkında bizi bilgilendirecekler. Kendisine söz veriyorum, buyurun Sibel Hanım.

Prof. Dr. SİBEL ÖZEL

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı
Başkanı

Teşekkürler Sayın Başkan. Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Ben de İstanbul Barosunu kutlamak istiyorum, çünkü her yıl hiç aksatmadan Lozan'la ilgili böyle bilimsel toplantılar yapıyor ve gelmekte olan eleştirilere de cevap vermiş oluyor. Çünkü son yıllarda pek çok kişi tarafından -pek çok yetkili de var bunların arasında- Lozan bir zafer mi, hezimet mi tartışması yapılıyor. Lozan tartışmaya açılmış oluyor ve bu ister istemez o kadar çok tekrarlanınca doğru olarak algılanmaya ve genç arkadaşlar üzerinde de bir etki yapmaya başlıyor. Gerçekten Lozan'da biz bazı şeyleri verdik mi, beceremedik mi, başaramadık mı düşüncesi hasıl oluyor. Hemen onlara cevap vereyim; hani Lozan zafer mi, hezimet mi tartışmasında eğer hezimet olsaydı inanın hiç kimse onun hakkında bir şey söylemezdi ve ona saldırmazdı. Zafer olduğu için saldırıyorlar ve bu yüzden de her yıl biz başka hiçbir demokratik ve büyük devlette olmayan bir şeyi yapıyoruz ve bu anlamda açıklamak ve bilgilendirmek yanında savunmaya da geçmiş oluyoruz. Bu çok yanlış gibi gözüküyor, ama ben bunu da yanlış bulmuyorum. O yüzden bu saldırıların hiçbirini küçümsemeden her birine tek tek bıkmadan, usanmadan cevap vermek durumundayız. Maalesef böyle bir coğrafyada yaşıyoruz. O yüzden İstanbul Barosunu bir kez

daha kutluyorum ve tebrik ediyorum bu başarılı çalışmalarını için. Beni de bu toplantıya konuşmacı olarak davet ettikleri için bir kez daha teşekkür ederim. Neden Lozan'a bu kadar saldırı oluyor? Aslında cevap çok basit, çünkü Lozan Türkiye Cumhuriyetinin kurucu belgesi ve tapusu olarak kabul ediliyor. Dolayısıyla aslında Lozan'a saldırılmıyor, Lozan ile Türkiye Cumhuriyeti Devletine, yani Atatürk'ün kurduğu laik, demokratik cumhuriyete saldırılıyor. Lozan'la birlikte, planlanan doğru sorununun çözümü olmadı, bambaşka bir yöne gidildi ve bu yüzden de aslında Lozan'a saldırı, adını açık açık koyalım, Atatürk'e saldırıdır ve Lozan'la İsmet Paşaya saldırı da İsmet Paşa üzerinden yine Atatürk'e saldırının başka bir adıdır.

Şimdi şunu açıkça konuşalım: Bir müzakere masasında hiçbir zaman bir taraf istediğini tümüyle alamaz, her zaman eldeki kozlara göre müzakereler, tartışmalar olur ve başarılı olan taraf istediğini elde eder, ama yüzde 100 bir tarafın her istediğini alması mümkün değil. Lozan müzakerelerinde Türkiye yanında birkaç devletle birlikte karşı tarafla müzakere etmedi ki bir kere bunu açıklayalım, Türkiye tek başınaydı. Karşısında kim var? İngiltere, Fransa, İtalya, Romanya, Sırp Hırvatistan, Slovenya, Japonya, Yunanistan, Amerika Birleşik Devletleri gözlemciydi, ama sadece gözlemci olduğunu sanmayın, çünkü her oturumda bildiri sundu, görüş bildirdi ve bunlar Türkiye aleyhinde olan görüş ve bildirilerdi. Yani Türkiye'nin yanında yer alan bir gözlemci değildi. Bir Asya devleti

olan Japonya'nın bizim yanımızda yer aldığı-
nı belki düşünebilirsiniz; ama hayır, birazdan
açıklayacağım, kapitülasyonlar meselesinde
tam tersi bizim karşımızda olan cephedeydi.
Dolayısıyla, Türk heyeti orada tek başına, dü-
veli muazzamaya karşı bir başka savaş verdi.
Türk heyetinin elinde 14 maddelik bir talimat
vardı. Bunlardan ikisi, olmazsa olmaz nitelikte
olan kırmızı çizgilerimizdi. Bu iki husustan biri
Ermeni yurduydum. Ben geçen yıl Ermeni yurdu
meselesini açıkladım. Bu basılan kitapçıkta da
var, ayrıntıları orada görebilirsiniz, ama bir şeyi
tekrar hatırlayalım isterseniz, Ermeni yurduyla
ne istiyorlardı? Dünyanın her tarafından Erme-
nilerin gelip yerleşebileceği, Türk toprakları
içinde bir bölge. Bu bölgede Ermeniler kendi
hukuklarına göre, kendi örf ve adetlerine göre
yaşayacaklardı, bir özerkliğe sahip olacaklar-
dı ve bunu nerede istiyorlardı? Anadolu'nun
güneyinde, Suriye'nin kuzeyinde denize çıkışı
olan bir bölgede. Bu size hangi koridoru hatırla-
tıyor bugünlerde? PYD koridoru ve Kürt ko-
ridoru. Hüseyin Beyin dediği gibi bazı şeyler
değişmiyor. O yüzden bu coğrafyada -çünkü
coğrafya kaderimiz, gidecek başka bir ülkemiz
de yok- akıllı olmak mecburiyetindeyiz. Bu hu-
susta Türk tarafı istediğini elde etti ve Ermeni
yurdu hiçbir surette kabul edilmedi. Uzun uzun
tartışıldı, ama en ufak bir taviz verilmediğini
görünce, emperyalistler Ermeni yurdundan he-
men vazgeçtiler. İkinci mesele emperyalistlerin
kolay kolay vazgeçemeyecekleri bir konu, yani
benim bugünkü tebliğ konum kapitülasyonlar
meselesi.

Şimdi kapitülasyonları önce tanımlayalım isterseniz; çünkü kapitülasyon kelimesi şu an bizim kullanmadığımız eski bir sözcük. Sözcük anlamıyla savaş sonunda düşman kuvvete bir toprak parçasının teslimi için yapılan anlaşmayı ya da bir devletin diğer devlet vatandaşlarına ayrıcalık tanımasını ifade eden bir anlaşmayı ifade ediyor. Osmanlı açısından baktığımızda bu tanımın ikinci kısmı geçerli, çünkü Osmanlı bir savaş kaybettiği için kapitülasyon vermedi, tam tersi en güçlü olduğu dönemde tek taraflı bir irade beyanıyla bir lütuf olarak yabancılara ayrıcalıklar verdi. Neden dersiniz, bir kere kapitülasyonlar orta çağdaki kanunların şahsiliği ilkesinin bir göstergesi. Yani çok daha öncesinde, Osmanlı'dan önce de, örneğin haçlılar İstanbul'dan geçtiğinde Bizans İmparatorlarından kendilerine bazı ayrıcalıklar elde etmişlerdi. Galata'da oturan Venedikliler ve Cenevizliler bu şekilde benzer ayrıcalıklara sahipti. Yine İstanbul'un fethinden çok önce kentin Müslüman halkı şeriat kurallarına göre hüküm veren, adalet dağıtan kadıya bağlıydı. Yani kadının bu noktada bir yargı yetkisi vardı. Dolayısıyla Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettiğinde Venedikli ve Cenevizlerin sahip olduğu ayrıcalıkları devam ettirmekle yetindi. İtalyan şehir devletlerinden sonra imtiyaz alan ilk devlet Fransa'dır ve Kanuni Sultan Süleyman 1535'te I. Fransuza'yla yaptığı resmi anlaşmayla Fransızlara ayrıcalıklar tanıdı. Hemen altını çizerek söyleyeyim; bu iki tarafa borç yükleyen bir anlaşma değildir, Kanuni tarafından tek taraflı olarak

Fransızlara tanınan ticari ve yargısal imtiyazları içermektedir. Fransız vatandaşları arasındaki davalar Fransız kanunlarına göre çözümlenecek ve vergiden muaf olacaklardır.

Şimdi orta çağda kanunların şahsiliği ilkesi var dedim. Bu egemenlikle çatışmıyor, böyle bir algılayış yok, ama Kanuni dönemi Avrupa'da Orta Çağ bitmişti, fakat Osmanlı'da bu ilke hâlâ varlığını devam ettiriyordu. Dolayısıyla Kanuni bu imtiyazları verirken egemenliğinden vazgeçtiği gibi bir düşünceye asla sahip değildi. Çünkü en güçlü sultan, ama şöyle de bir husus var: Bu imtiyazları Fransızlara tanırken bunun karşılıklı olması gibi bir düşünce de aklından geçmemiş; yani Fransa'da oturan, yaşayan Müslüman tüccarların da benzer ayrıcalıklardan yararlanması gerektiği düşüncesi hiç tartışılmamış ve dillendirilmemiş bile, dolayısıyla imtiyazlar daha sonrasında devam ediyor. 1569'da yine Fransa'ya Fransız bayraklı gemilere Türk sularında serbestçe sefer imkânı veriliyor. Başka devletler de Fransız bayrağı takarak aynı ayrıcalıklardan yararlanıyorlar. Daha sonraki padişahlar da bu imtiyazları yineliyorlar. Fakat 1740'te I. Mahmut'la 15. Louis arasında yapılan anlaşmayla artık kapitülasyonlar kalıcı hale geliyor. Yani kapitülasyonlar bundan böyle sonraki padişahlar tarafından yenilenmeyecek, tamamen herkes için bağlayıcı bir hale kavuşacaktır. Fransa'dan sonra bu şekilde geniş çaplı kapitülasyonlara İngilizler sahip oluyor, ama diğer taraftan en ziyade müsaadeye mazhar millet kaydı nedeniyle diğer Avrupa devletleri de aynı ayrıcalıklardan yararlanıyorlar, Amerika

da 1830'dan itibaren kapitülasyonlarla benzer ayrıcalıklara kavuşmuş oluyor.

Kapitülasyonlar aslında başlangıçta herkesin yararlanabileceği ayrıcalıklar değildi. Yani yabancı devletlerde o ülkenin, örneğin Fransızlarda Fransız Kralının izniyle ancak yabancılar doğuya yerleşebiliyorlardı, ama zaman içerisinde bu devletler bu sınırlamaları bıraktılar ve dolayısıyla her isteyen doğuya, yani Osmanlı topraklarına yerleşebilir hale geldi ve kapitülasyonlardan yararlananların sayısı hızla arttı. Hatta daha da öteye geçtiğimizde Osmanlı'daki kendi vatandaşları olan azınlıklar da benzer haklardan yararlandılar.

Şimdi çok kısa kapitülasyonların anlamından bahsedeyim. Yargısal, mali, ekonomik ve idari kapitülasyonlar var. Yargısal kapitülasyonlar dediğimiz Osmanlı'nın yabancılar üzerinde yargı yetkisi yok. Yani bir ceza davasında örneğin, aynı tabiiyetteki yabancılar arasındaki davaya Osmanlı mahkemeleri bakmıyor, konsolosluk mahkemeleri bakıyor, ayrı tabiiyetteki yabancılar arasındaki davalara Osmanlı mahkemeleri bakıyor, ancak yabancıların uyuşunu taşıdığı devletin konsolosluğu tarafından tayin edilen bir tercümanın mutlaka bulunması gerekiyor. Bu tercüman çok önemli, çünkü tercüman olmadıkça yolda birini tutuklamak, yakalamak, arama yapmak mümkün değil. Tercüman olmadıkça yargılamanın sürmesi mümkün değil, tercümanın imzası olmadan kararın icraya ko-

nulması mümkün değil. Dolayısıyla tercümanın tutumu kararın neticesini etkileyebilecek pozisyonda. Mahkûm edilen yabancılar da Osmanlı hapisanesinde değil, kendi devletinin hapisanesinde bu cezasını çekiyor. Hukuk davalarında da yine aynı tabiiyetkilerin hukuki ve ticari meselelerdeki ihtilaflarında her şey konsoloshane tarafından görülüyor. Farklı tabiiyetteki yabancılar için de ya aralarında anlaşılıyorlar ya da davalının konsoloshanesi görüyor. Osmanlılarla yabancılar arasındaki davalara muhtelit, yani karma mahkemeler bakıyor. Karma mahkemelerde iki yabancı, üç Osmanlı hâkimi var. Ancak verilen kararın icrası yine konsolosluklarda gerçekleşiyor. Şimdi herhangi bir konuda eğer Osmanlı Kanunuyla yabancı kanun çelişirse, yabancı kanunun üstünlüğü kabul edilmiş oluyor.

Ekonomik kapitülasyonlar, mali kapitülasyonlar dediğinizde yabancılar Osmanlı ülkesinde istedikleri gibi çalışma özgürlüğüne sahipler, her mesleği ve sanatı yapabiliyorlar, ticaret tamamen serbest, Osmanlı limanları arasında yük ve yolcu taşıma hakkı yabancılar için, emlak, ithalat ve ihracat vergisi hariç hiç vergi ödemiyorlar. Şimdi verginin asıl kaynağı nedir? Gelirdir, değil mi? Gelirden vergi ödenir, ama gelirler vergisiz, gümrük vergilerinde de son dönemlerde Osmanlı Devletinin yetkisi artık yok. İlk dönemler vardı, ama son dönemlerde yok. Gümrük resmi de yabancılar tarafından tayin ediliyor. Ekonomik imtiyazların en önemlisi yine hepimizin bildiği üzere son zamanlarda Osmanlı maliye sisteminin tümüyle yabancıların eline

geçmesi ve Osmanlı'nın borçlarının ödenmesi için Duyun-u Umumiye kurulması ve vergi toplama yetkisinin bu komisyona ait olması.

İdari kapitülasyonlar dediğimizde de karşımıza konsoloshanelerin posta idare servisleri çıkıyor. Bunların kendi posta servisleri var. Bu postalar, yani o posta çuvalı asla açılmıyor, denetlenemiyor. Bu yüzden de pek çok kaçakçılık bu posta yoluyla gerçekleşmiş oluyor.

Şimdi Osmanlı özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapitülasyonları kaldırmak için çok uğraştı. Yani nereden nereye? Koca Osmanlı ilk dönemlerde bir lütuf olarak tek taraflı irade beyanıyla bu ayrıcalıkları vermişti, ama sonrasında elleri ayakları tamamen zincirlenmiş halde bunlarla bağlı oldu. Tek taraflı verdi, ama artık tek taraflı vazgeçmesi mümkün değildi. Defalarca denedi, en nihayetinde 1856 Paris Antlaşmasının müzakerelerinde Âli Paşa kapitülasyonların kaldırılması yönünde bir bildiri okudu. Diğer devletler de barış antlaşmasının zorunlu sonucu olarak kapitülasyonlara son verilmesi gerektiğinde uzlaştılar. Ancak Osmanlı'nın hukuk ve adli teşkilatı yetersiz olduğu için yabancıların sahip olduğu imtiyazların devamı yönünde karar aldılar. İşte bundan sonra Osmanlı, hukuk ıslahatına girişti. 1858'de Fransız Ceza Kanunu kabul edildi, 1862-1864'te Ticaret Usulü ve Deniz Ticaret Kanunu kabul edildi. 1867'de yabancıların gayrimenkul sahibi olmalarına izin veren Sefer Kanunu yürürlüğe girdi. 1872'de Hukuk ve Ceza Mahkemeleri

kuruldu. Osmanlı Devleti bütün bu çabalarından sonra 1880'de ilgili devletlere ıslahatın tamamlandığını bildirdi. Yabancı devletlerin tayin ettiği tercümanlar ve Osmanlı Devletinin tayin ettiği iki delegeden oluşan komisyon Osmanlı Kanunlarını inceledi ve gerekli ıslahatın yapılmadığına karar verdi. Dolayısıyla kapitülasyonlar devam etti ta ki Birinci Dünya Savaşına kadar. Osmanlı bu savaşı bahane ederek 9 ve 23 Ağustos 1914 tarihinde aldığı kararla tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldırdı. Hemen tabii Amerika, İngiltere, Rusya, Fransa, İtalya hep birlikte bunun olamayacağını, asla bunun geçerli olmadığını ileri sürdüler, ama işin ilginç tarafı bizim savaşta müttefikimiz olan Almanya ve Avusturya da itiraz eden devletlerden biriydi. Onlar da kapitülasyonların kaldırılmasına itiraz ettiler. Sevr Anlaşmasında da genişletilmiş kapitülasyonlar yer aldı. Lozan'a geldiğimizde de biraz önce söylediğim gibi en ateşli, en şiddetli tartışmaların yaşandığı bir alan oldu. Çünkü müttefik devletler kapitülasyonlardan vazgeçme niyetinde değildi.

Her şeyden önce kapitülasyonların niteliği konusunda bir tartışma var. Biraz önce de söylediğim gibi Türk heyeti kapitülasyonların tek taraflı belgeler olduğunu ileri sürmektedir. Uluslararası anlaşma olmadığını vurgulamaktadır. Çünkü bir anlaşmada iki tarafa da yükümlülükler yüklenir. Oysa kapitülasyonlar başlangıçtan itibaren sadece tek bir tarafa yükümlülük yüklemiştir. Buna karşılık karşı taraf bu görüşe katılmayacağını, bunun yüzlerce yıl süren bir

rejim olduğunu ve öteki tarafın rızası olmadan tek taraflı kaldırılamayacağını vurgulamıştır. Bakın, burada bir şeyin altını çizelim. Eğer bir kural, bir uygulama uzun dönem yürürlükte kalıyorsa, zaten tek başına meşruluğunu ortaya koymuş oluyor. Dolayısıyla yüzlerce yıldır kapitülasyonların devamı başlı başına müttefikler için, geri alınamaz hak niteliğini taşımaktaydı. Şimdi burada hassas nokta müttefik temsilcilerinin kapitülasyonların bağımsız bir devletin egemenliğini kısıtladığını, Türkiye'nin çağı geçmiş bu rejimi ortadan kaldırmak istemesinin anlaşılır bir şey olduğunu kabullenmelerine karşılık adli kapitülasyonların isim değişikliğiyle yeni rejim olarak devamında ısrar etmeleridir. Yani kapitülasyon kelimesi artık kirlendi, eskidi. Kapitülasyonlar tamam, olmayacak, ama yeni bir rejim gelecek ve bu yeni rejim nedir? Ben size 14 Aralık 1922 tarihli müttefik tasarısının 5 ve 7. maddelerini okumak istiyorum. Çünkü orada çok açık net yükümlülükler yazıyor.

5. madde: "Türk hükümeti kendisini Milletlerarası Daimi Adalet Divanınca teklif olunacak yargıçlar arasından İstanbul, İzmir, Bursa Bida-yet Mahkemeleriyle istinaf mahkemesinde ve Yargıtay'da görevlendirilmek üzere yeter sayıda yargıç seçip atamayı yükümlenir. Bu yargıçların göreve alınışına ve bunlara verilecek maaşlara ilişkin şartlar Türk hükümetiyle görüş birliği içinde Milletlerarası Daimi Adalet Divanınca kararlaştırılacaktır".

7. madde: "İstinaf ve Yargıtay'da görevlen-

dirilen yargıçların katılacağı bir danışma komisyonu kurmayı Türk hükümeti yükümlenir. Bu komisyonun görevi Türk yasalarını çağdaş hayatın gerekleri düzeyinde tutmak için zorunlu sayılan reformlara ilişkin tasarılar hazırlamak olacaktır". Dolayısıyla kapitülasyonların kaldırılmasıyla birlikte bir geçiş dönemi için yeni bir rejim öngörülmektedir. Buna göre Türkiye'deki yabancıların davalarına yabancı yargıçlar bakacak ve bu yabancı yargıçların katılacağı bir komisyon Türkiye'de yeni kanun tasarıları hazırlayacaktır.

Şimdi bu öneri Japonya tarafından da desteklenmiştir. Baron Hayashi Japonya'nın uzun yıllar kapitülasyon rejimi altında olduğunu, tam bir hukuk örgütü kurabilmek için 20 yıl geçirdiğini, ancak bu çetin çalışmadan sonra diğer devletlerin kapitülasyonlarının son verilmesini kabul ettiğini söylemiş ve İsmet Paşadan mütefakilerin bu tasarısını kabul etmesini istemiştir. Türk heyeti ısrarla kapitülasyonların bir devletin egemenlik hakkıyla bağdaşmadığını vurgularken mali kapitülasyonlarla adli kapitülasyonlar arasında ayırım yapmamış ve dayatılan yeni rejimi reddetmiştir. İsmet Paşa yaptığı konuşmada Türkiye'nin adalet örgütünü geliştirme çabalarının 66 yıl öncesinden başladığını, neden 66 yıl? Biraz önce söyledim, 1856 Paris Anlaşmasından itibaren başlıyor, işte 66 yıl öncesinden başladığını, Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu, Ceza Yargılama Usulü, Hukuk Yargılama Usulüyle Sulh Mahkemelerine İlişkin Kanunların, yönetmeliklerin Avrupa ülkelerinde yürürlükte

olan kanunlar örnek tutularak hazırlandığını, medeni hukuk alanında pek çok reformlar gerçekleştirildiğini, hukuk kurumlarımızın laikleştirdiğini, İstanbul'da programı Avrupa'daki benzerleriyle hemen hemen tıpkı olan hukuk fakültesi kurulduğunu, bu kurumun 40 yıldır seçkin yargıçlar ve avukatlar yetiştirdiğini beyan etmiştir. İsmet Paşa Milletlerarası Adalet Divanınca teklif edilecek yabancı yargıçların Türk yargıçlarla birlikte müttefik devlet uyruklarını ilgilendiren bütün davalara bakmasını ve bu yabancı yargıçların reform tasarısı hazırlama görevini kesin bir dille bağımsız bir devletin egemenlik hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir. Müttefiklerin güvence adı altında kendi vatandaşlarına Türk vatandaşlarından ayrı muamele yapılması talebi kapitülasyon rejiminin daha ağır bir şekilde kabullenişinden başka bir şey değildir. Türk kanunları ve kurumları yabancıyla vatandaş arasında ayırım gözetmediğinde zaten güvence sağlanmış olacaktır. Müttefiklerin hiçbirinin kendi ülkelerinde hoş görmeyeceği ayrıcalıklı bir işlemi haklı gösterecek hiçbir neden yoktur. Bu ısrarlı egemenlik söylemine, çünkü İsmet Paşa devamlı egemenlik, egemenlik diyor, karşı taraftan tepki gelmiştir. Müttefikler bu sefer bazı tehditlerde bulunmuşlar. Örneğin, Amerikan temsilcisi Child çağdaş dünyada egemenliğin kıskançlıkla korunmasını istemenin yalnızlığa çekilme anlamına geleceğini, işbirliğine, hakemliğe uygulama değeri olan amaçlara yönelmiş bulunan egemenliğin ilerlemeyle bağdaşan tek egemenlik olduğunu belirtmiştir.

İngiliz temsilci Lord Curzon'a göre Türkiye'den talep edilen farklı rejimin cevabı basittir: 1. Türkiye'de yüzyıllardan beri yerleşmiş ve bir çeşit özel korumadan yararlanmış çok sayıda ve çok önemli yabancı topluluklar vardır. 2. Türk Medeni Kanunu din bilginlerince hazırlanmış ve şeriat hükümlerine dayanmaktadır. 3. Türkiye'nin yargı sistemi yetersizdir. Önemli olan Türkiye'nin kendi yargı sistemi içinde, yargı sistemi konusunda ne düşündüğü değil, başkalarının ne düşündüğüdür. Lord Curzon İstanbul yargıçlarının çağdaş hukuk biliminin en yüce ilkelerine göre yetişmemiş olduğunu, dış baskılardan etkilenebileceğini, maaşlarının kötü olduğunu, bu da adaletin iyi işlemesiyle bağdaşmaz bir durumdur; yargı usullerinin umutsuzluk yaratacak ölçüde yavaş işlediğini, Türkiye'de polisin kötü yönetildiğini, az para aldığını ve çoğu zaman da yolsuz, yönetimsiz davrandığını beyan etmiştir.

Lord Curzon tutuklanmış kimselerin yargıç önüne çıkmadan uzun süre cezaevinde tutulduğunu, Türk Ticaret Kanununun eskimiş ve kusurlu olduğunu, İsmet Paşanın her tasarıya kesin bir dille karşı çıkmaktan vazgeçmezse, bütün ekonomik sistemin çökmesine yol açacağını, Lozan Konferansından bir süre önce Türkiye ve İstanbul'la ilişkileri olan pek çok tacirin Londra'da bir araya geldiğini ve kapitülasyonlar kaldırılırsa kurumları Türk makamlarınca denetimden geçirilecekse, hiçbirinin Türkiye'ye dönmeyeceklerini söylemiştir. Lord Curzon'a göre Avrupa tacirlerine, teknisyenle-

re, ülkesinde dolaşacak gezginci tacirlere, orada yaşama olanağı sağlayacak bir yargı örgütü olmadıkça Türkiye yavaş yavaş refah içinde bir büyük ulus olma durumuna değil, fakat Asya'nın ıssızlıkları içinde yitip düşmüş bir küçük ülke durumuna düşecektir. Yine İngiliz temsilci Sir Horace Rumbold da *“dünyanın en büyük imparatorluklarından biri olan Japonya dahi 20 yıl uğraşmıştır. Türk hükümeti kendisini bu büyük imparatorluktan daha mı ileri saymaktadır”* demiştir.

Tüm bu baskılara karşı Türk heyeti yeni rejimin eskisinden de daha ağır sonuçları olduğunu vurgulamıştır. Eski rejimde yabancılarla Türkler arasındaki hukuki ve ticari davalar Türk yargıçların çoğunlukta olduğu karma mahkemeler tarafından görülüyordu. Oysa yeni rejimde bu davaların yabancı yargıçlar tarafından görülmesi istenmektedir.

Kapitülasyon rejiminde yabancı üyeler sadece bidayet mahkemesinde, yani ilk derece mahkemesinde görev yaparken yeni rejimde istinaf mahkemesinde ve hatta Yargıtay'da yabancı yargıçlar görev yapacaktır. Yasaklama ve tutuklama belgeleri Türk yargıçlarca yapılırken yeni tasarıya göre bu yetkiler artık yabancı yargıçlara verilecektir. Dolayısıyla yeni rejim kapitülasyon kelimesini kullanmıyor ve tam tersi kapitülasyonları kaldırıyor gibi görünüyor, ama kapitülasyon rejiminden daha ağır hükümleri geçiş dönemi ve yeni rejim adı altında Türkiye'ye dayatıyor.

Türk temsilci heyeti egemenlikten taviz vermeden yabancıların kişi hallerine ilişkin uyuşmazlıklarda yabancı mahkemelerin yetkisini kabul etmiştir ve yine Türk mahkemelerinin kendi ulusal hukuklarına göre karar vereceklerinin de altını çizmiştir ve bu mahkemelerin şeriat mahkemeleri olmadığı da açık açık vurgulanmıştır. Bu ısrarlı ve kararlı tutum sonuç vermiş ve nihayetinde kapitülasyonlar kaldırılmıştır. Bu noktada Türk heyetinin kelimeler üzerindeki hassasiyetini de sizin dikkatinize sunmak istiyorum. Çünkü bu kaldırılma tasarısında müttefikler **“kaldırılmasında görüş birliğine varmışlardır”** kelimelerini kullanmıştır. Türk heyeti **“bunun tümüyle kaldırıldığını bildirirler”** diye düzeltiyor. Çünkü ikisi aynı anlama gelmiyor. Müttefik tasarısında ileriki bir tarihte kaldırılacağı anlamı çıkarken Türk heyeti derhal kaldırılacağıнын altını çiziyor. Burada da yine ne zamandan itibaren kaldırıldı tartışması var. Çünkü biraz önce de söyledim, Osmanlı Devleti 1914'te kaldırdı. Şimdi Lozan 1923'te, aradaki dönemdeki hukuki işlemler ne olacak? Eğer 1923'te kaldırılmış sayılırsa, geçmiş dönemde yapılan bazı işlemlerin hukuki geçerliliği ortadan kalkacak ya da tartışmalı olacak. Burada da şöyle bir çözüm bulunmuş: Çünkü müttefikler daha önce kaldırılmasını biz kabul etmeyeceğiz diye defalarca söylüyorlar. Mesela, alınan vergiler var. Osmanlı Mahkemelerinin artık karar verdiği olaylar var. Vergi meselesi 69. maddeyle çözümlenmiştir. Buna göre 1914'ten itibaren ödenmemiş vergilerin istenmemesi, ödenmiş

olanların da iade edilmemesi kabul edilmiştir. 30 Ekim 1918'den itibaren işgal kuvvetlerince verilen mahkeme kararlarının geçerli olacağı kabul edilmiştir. Osmanlı mahkeme kararları hakkındaysa bir hüküm yoktur. Nihayetinde geçiş dönemi olmadan yabancılar için yargısal ayrıcalıklar bulunmadan kapitülasyonlar kaldırılmıştır. 28. madde şöyle: *“Yüksek âkit taraflar kapitülasyonların tümünün tamamen ilgasını her biri kendisine taalluk eden cihetten kabul ettiklerini beyan ederler”*. 113. maddeyle de artık yabancı posta idareleri tümüyle ortadan kaldırılmıştır.

Şimdi buradaki tartışmalar ve buradaki değerlendirmeler tabii çok önemli, cumhuriyet kurulduktan sonra da bunlar çok dikkate alındı ve cumhuriyetin yaptığı en önemli devrimlerden biri hukuk devrimi, yani herkese aynı ve tek hukukun uygulanması ve 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu oldu. Medeni Kanun gerçekten devrim niteliğinde bir kanundur, onun altını çizelim. Şimdi burada da ben tabii çok kısa olarak değinmeye çalıştım, ama herhalde bir fikir vermiştir. Kapitülasyon kelimesi artık eskimiş bir kelime, yani kimse kapitülasyonları dayatmıyor. Eğer bir yerde yabancı ya da vatan- daş bir topluluğa, bir cemaate, bir gruba farklı ayrıcalıklar, farklı hukuk uygulanıyorsa, bilin ki orada kapitülasyonlar isim değiştirmiş yeni hali ile karşımıza çıkmaktadır.

Ben konuşmamı bitirmeden önce bir konuda değerlendirme yapmak istiyorum. Çünkü

size zaman kısıtlaması olduğu için sadece birkaç görüşü, birkaç açıklamayı sundum. Bu İngiliz ve Amerikan heyetlerinin açıkladığı argümanları ben çok önemsiyorum. Genç Türkiye Cumhuriyeti de çok önemsemişti ve bugün de önemsememiz gerekiyor. Kapitülasyonların farklı rejimle kabulünü niçin istemişti bu emperyalistler? 1. Türkiye'nin yargı sistemi yetersiz, 2. Çağdaş hukuk kurallarına sahip değil, 3. İyi yetişmiş yargıçlar yok, 4. Kolluk kuvvetleri kötü yönetiliyor.

Şimdi gerçek anlamda egemenlik elbette yargı yetkisini zorunlu kılıyor. Bir devlet devletse, yargı yetkisine sahip olacak, ülkesindeki her olay için ve her kişi için yargı yetkisine sahip olacak. Doğru, ancak medeni bir dünyada saygı görmek ve gelişmiş ülkelerle eşit seviyede olmak için hukuk devleti olmak zorundayız; gerçek hukuk devleti olmak durumundayız. Bağımsız yargı, iyi ve süratle işleyen bir yargı teşkilatı, iyi eğitilmiş ve donanımlı yargıçlar, savcılar, avukatlar ve tabii ki hukuk düzeninin uygulamasını sağlayan kolluk kuvvetlerinin yeterliliği bir devleti medeni ve çağdaş bir düzeye getirecektir. Hukukun üstünlüğü ilkesi hayata geçtiğinde yasama ve yürütmeden bağımsız bir yargı erki olduğunda, o ülkede ekonomik açıdan da gelişme olacak. Bunu sadece yabancı sermaye gelir anlamında söylemiyorum. Elbette yabancı sermaye hukuki güvenlik ister. Ama daha önemlisi özgürlüklerin güvence altına alındığı, sağlam bir hukuk ve yargı sisteminin olduğu, herkese eşit olarak bu hukukun

uygulandığı, yani kimsenin hukukun üzerinde olmadığı bir ülkede araştırma geliştirme faaliyetleri de son hızla gelişir ve o ülkenin ekonomik ve refah seviyesi de artar. Bakın, bütün araştırmalarda bütün kriterlere bakın, dünyanın en gelişmiş, en refah ülkeleri aynı zamanda hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu ülkelerdir. Bir tek körfez ülkeleri var, onların da petrolü olduğu için ekonomik açıdan zenginler; ama onların kültürel sermayesi yok. Onlar dünya politikasına etki edemiyorlar, orada söz sahibi değiller. Dolayısıyla gelişmiş büyük medeni ülkelerin hepsi sadece ekonomik açıdan değil, hukuk devleti ve demokrasi açısından da gelişmiş olan ülkeler. Bu bakımdan yüzyıl önce, yüzyıl sonra bazı şeyler değişmiyor. Bu nedenle bizim de gerçekten bu geçmişten ders alarak Atatürk'ün çizdiği yolda, o akıl ve bilim yolunda hareket etmemiz gerekiyor. Çünkü unutmayalım ki gerçek hukuk devleti olan, adaletin mülkün temeli olduğu hiçbir ülke işgal edilmiyor veya parçalanmıyor. Teşekkür ederim.

Av. SALİHA KARAKUZULU- Sibel Hanıma tebliği için çok teşekkür ediyoruz. Lozan Konferansı hakkında aslında kısaca bir değerlendirme yapmak gerekirse, bu konferansta ittifak devletlerinin başını İngiltere çekiyor bugün de emperyalizmin dünyadaki başını çektiği gibi. Bu nedenle Lozan Konferansının imzalanması sırasında konferansın yapılacağı şehir konusunda Türkiye'nin taleplerini kabul etmiyorlar. Türkiye Büyük Millet Meclisi aslında bu konferansın İzmir'de toplanmasını istiyor. Bir galip

devlet sıfatıyla bunu kendisine hak görüyor. Fakat Lord Curzon çok akıllı, çok diplomasiye yatkın, bunu çok iyi bilen çok iyi bir hatip ve konuşmasını her zaman edebiyatla, edebi cümlelerle süsleyen hakiki bir diplomat. Onun karşısında Türkiye heyetinin başkanı olan İsmet İnönü asker kökenli, kendisini daha sonra bu konuda yapılan söyleşilerde her zaman amatör diplomat olarak değerlendiriyor. İtalyan delegeşiyle kendisinin sert üslubu nedeniyle girdikleri bir tartışma sırasında İsmet İnönü kendisini bir asker olarak tarif ediyor. Ben ömrüm boyunca meydanlardaydım, savaştım. Ben diplomasi nedir bilmem, cilve yapmak nedir bilmem. Kendisine bir protesto tabiri kullanan İtalyan temsilcisine *“siz protesto dersiniz 1.5 saat sonra ben elim silahı alır ve savaş meydanına çıkarım”* der. Bunun üzerine İtalyan temsilcisi *“durun, hemen savaştan söz etmeyin, burada diplomatik kurallar uygulanıyor, diplomasi görüşülüyor”* deyince *“diplomasi benim için cilveden ibarettir”* cevabını veriyor.

Şimdi Lord Curzon iyi bir diplomat, İngiltere’yi temsil ediyor. İngiltere o güne kadar dünyada bütün mazlum devletlere sözünü geçirmiş bir büyük devlet, ezilmez, burnu havada, kibirli böyle bir devlet. Sevgili konuşumuz Cengiz Bey bugünkü tebliğinde siyasal İslamcı İngiltere, İngiltere’ye karşı laik Türkiye savaşına ilişkin bir tebliğ sunacak bize, hep birlikte tebliğini dinleyelim.

CENGİZ ÖZAKINCI

Araştırmacı - Yazar

Teşekkürler. Sayın Baro Başkanımız, Sayın İstanbul Barosu yöneticileri, sayın konuşmacı arkadaşlarım ve sayın konuklar; hepinize saygı ve selamlarımı sunuyorum.

Efendim, bu toplantıya 1936 yılında Ankara Halkevinde yapılmış bir Lozan yıldönümü konuşmasının metnini getirdim. Konuşmayı yapan Av. Dr. Münip Hayri Ürgüplü meslektaşınız efendim, o nedenle ilginç bulacağınızı düşün­düm. Bu Ankara 1936 şöyle göstereyim, minik bir konuşmanın metni basılmış hemen ve dağı­tilmiş. Az sonra buradan çok ilginç bir paragraf okuyacağım, ama önce 94. Yıl Lozan Panelinin adını güzel bulmuş arkadaşlarımız, onu kutla­yayım. Türk milletinin diplomatik zaferi adı al­tında bu panel gerçekleşiyor. Bu da Atatürk'ün tam da böyle adlandırılmasını istediği bir du­rumdur. Niye? Bunu nereden biliyoruz? Sağlı­ğında kendisi hakkında yapılan yayınlarda hep işte *“tek adam, her şeyi o yaptı”* yayınları oldu­ğundan bir vesileyle diyor ki: *“Lütfen bütün bu devrimleri, her şeyi tek başına Mustafa Kemal yapmıştır şeklinde yayınlar yapmayı bırakın. Çünkü o zaman yabancılar der ki ha, öldüre­lim Mustafa Kemal'i, bütün her şey biter. Hayır, ne yaptıysak milletle beraber yaptık”* Yıl 1949, Atatürk dönemindeki İngiliz büyükelçilerinden birinin anı kitabı yayınlanıyor George Clark, bu anı kitabında ilginç bir paragraf var. Birçok ül-

kede birçok diplomatlıklar yapmış, hepsini anlatıyor tabii, ama Türkiye’de yaptığı diplomatlık sırasında Atatürk’le olan bir anısını şöyle anlatıyor: *“Atatürk bana dedi ki bir konuşma sırasında ben ölürsem yerime geçecek 1000 kişi var. Ben de cevaben 1000 kere büyüdünüz paşam dedim”* diyor.

Şimdi demiştik ki 1936 yılında Münip Hayri Ürgüplü avukat Ankara Halkevinde Lozan’ın 1936 yılı anma toplantısında bir konuşma yapmış ve bu da basılmış. Bunun ilginç bulduğum birinci paragrafını günümüzün anlam ve öneme binaen okumak istiyorum. Diyor ki: *“1. Giriş: Lozan muahedenamesinden evvelki tarihi hadiselerle bir bakış”* diye başlıyor ve şöyle başlıyor konuşmasına: *“Sayın yurttaşlarım, geldiğiniz için sizlere teşekkür etmeyeceğim. Çünkü -çünkü var, adam kaba değil, ama çünkü diyor- büyük Türk ulusunun istiklal hücceti -yani bağımsızlık kanıtı- olan Lozan muahedenamesinin -yani antlaşmasının- yıldönümünün kutlama törenine onur duyarak gelmek her Türk için vazifedir, borçtur”* diyor. Şimdi Lozan öncesi her Türk için borçtur diyor, vazifedir diyor. Türk için demek ki bir şeyler olmuş Lozan’da, Türk için ne oldu acaba? O zaman bu sorunun yanıtını Lozan’dan önce Türk neydi acaba, ona bakmak lazım. Hüseyin arkadaşımız nasıl Sevr ve Lozan anlattıysa, yani Sevr’de neydi durum? Her Lozan’da Sevr Antlaşması metniyle tabii ki Lozan Antlaşmasının metni karşılaştırılır. Bu normaldir, doğaldır, fakat asıl karşılaştırılması gereken Lozan Antlaşmasıyla kurulan Türkiye

nasıl bir Türkiye'dir, ondan önceki Türkiye, yani Osmanlı Türkiye'si nasıl bir Türkiye'dir ve orada Türk'ün durumu nedir? Her iki rejimde Türk'ün durumu ne olmuştur? İşte buna baktığımız zaman, tabii Türk'ün ve bütün yurttaşlarımızın durumu ne olmuştur? Bunun için çok ilginç, Osmanlı döneminde malum ya işte Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u alır. Aldıktan sonra Anadolu'daki Ermenileri getirir, İstanbul'a yerleştirir, değil mi? Ondan sonra işte Rum Patrikhanesine birtakım ayrıcalıklar tanır. İşte bütün din, havra, Musevilerin havrası ayrı ve bir Osmanlı millet düzeni denilen bir düzen kurulur. Buna göre işte İslam Yasası denilerek çok uluslu, çok etnikli Osmanlı'da Müslümanlar bir millet sayılıp ayrı bir vergi düzenine tabi olur, gayrimüslimler -Ermeniler, Rumlar, Museviler, Osmanlı uyrukları, onlar- ayrı bir vergi yasasına ve kurallara tabi olurlar. Onlar cizye adı verilen bir vergi ödeyerek askerlik yapmazlar. Askerlikten muaf tutulurlar. Bir tür hani askere gitmez, onun yerine bir para verir. Bir de askere gitmez, ama Müslüman ne yaparsa yapsın askere gider.

Şimdi bu Osmanlı düzeni nasıl ki bir taban-cadan çıkan mermi çıktığı noktada hedeften çıktığı noktada bir milim sapmış olsa hedefin uzaklığına göre çok uzak noktalara düşecektir o kurşun, tıpkı onun gibi o 600 yıl içinde bu her dine ayrı beylik verme ve ayrı kanunlara tabi tutma ve gayrimüslimleri askerlikten muaf tutma, Müslümanlara askerliği zorunlu tutma gibi şeylerin yüzyıllar içinde yol açtığı sonuç bakalım ne olmuş? 1860'a geldik. Kim söylüyor?

İngiltere'nin İzmir Konsolosu Charles Blunt söylüyor. Okuyalım, ne diyormuş Blunt? İlginç şeyler söylüyor: *“Yetersiz yönetim sistemini ve aşar vergisi toplanmasındaki yolsuzluklara rağmen vilayetin, yani İzmir'in genel durumu günden güne iyiye gitmektedir. Ancak bu iyileşme genellikle Hıristiyanların yararına oluyor. Hıristiyanlar tabirim hoş görülsün, Türkiye'nin varını yoğunu satın alıyorlar”* Şimdi İngiltere'nin İzmir konsolosu rapor veriyor dışişlerine ve buna göre diyor ki: *“Hıristiyanlar can ve mal güvenliğine Gülhane Hattı Hümayunuyla 1839 kavuştular. Tarım alanına da el attılar. O zamana kadar daha çok Türklerin elinde bulunan tarım sektörü giderek Hıristiyanların eline geçmeye başladı”* Devam ediyor raporuna: *“Türk çiftçisi gittikçe geriliyor, Türk gençleri askere gidiyorlar. Padişahın Hıristiyan tebaası ise askerlik hizmetinden bağışlanıyor”* 1839 yılında 5 yıllık mecburi askerlik görevi konulmuştur, ama savaşta bu 5 yıl daha da uzuyor. Yani bir Müslüman çiftçi en verimli, en üretken genç taşı sıkça suyunu çıkaracak bir enerjisini alıyor askere, fakat aynı köyde Dimitri de var, Yorgo var, Andrea var. Onun oğlu sapanına yapışıyor ve tarlasını sürüyor. Türk'ün tarlası 60-70 yaşındaki ane-babaya kalıyor onu işlemek, o zaman rica ediyor gayrimüslim komşusundan, o da ondan belli bir parayla iş yapıyor ve dolayısıyla her yıl Müslüman çiftçinin varlığı gerek insan gücü cephelerde ölüyor, mal varlığı naçar bırakılarak elinden çıkıyor. Tefecilere mecbur kalıyor. İngiliz konsolosu devam ediyor: *“Böyle böyle yıllar*

sonra terhis olup köyüne dönen Türk gençleri bozulmuş çiftlikler, ekilemeyip boş kalmış tarlaları, yoksullaşmış ve borca gömülmüş ailelerini buluyorlardı döndüklerinde askerden eğer sağ dönebildiyse” Kolay kolay eski düzeni kuramıyorlardı artık, babadan, dededen kalma toprakları 3'e 5'e bakmadan elden çıkarmak durumunda kalıyorlardı. İngiliz konsolosu diyor ki: “Elden çıkarılan Türk topraklarının alıcıları her zaman ya Ermeniler ya da Rumlar oluyor-du” Şimdi konsolos bunun bir sürü rakamlar da veriyor ve diyor ki yine: “Benim bulunduğum vilayet İzmir'de şurasını kesinlikle söyleyebilirim ki Hıristiyanlar Türklere çok daha iyi durumdadırlar” diye bitiriyor raporunu.

Sonra bir de İngiltere'nin Trabzon Konsolosu Palgrave var. O da 1868 yılında Londra'ya gönderdiği raporundan bir paragraf okuyalım. Lozan öncesi neymiş? *“Bugünkü durumda -1868-muvazzaf olsun, ihtiyat olsun, yani gerek silah altında olsun, gerek ihtiyat olsun bütün askerlik yükü yalnız ve yalnız Müslüman halkın omuzlarındadır. Gerçi Hıristiyanlar hazineye küçük ya da önemsiz bir bedel ödemektedirler, ama bu onların askere gitmemekle elde ettikleri avantajlarla oranla bir hiçtir o verdikleri para. Askerlik bedeli adam akıllı yüklü olsa bile yine de Müslüman tebaanın zavallı omuzlarındaki muazzam yükün altına düştüğü yoksulluğu hiçbir zaman dengeleyemez. Şurası iyice bilinmeli ki Müslüman nüfusun Hıristiyanlara oranla hızla azalmasının gerçek nedeni de budur, Osmanlı adaletsizliği, imparatorluğun üretici olama-*

yan tüm unsurlarını Müslümanlar oluşturuyor. Bu apaçık bir adaletsizliktir” Diyen kim? İngiliz yahu, yani İngiliz bile Osmanlı düzeninin Türk ve Müslümanları eritici, gayrimüslimleri semirici bir düzen olduğunu raporlarına tespit etmişler. *“Çok daha önemlisi Müslüman halk sorumsuz merkez İstanbul hükümetinde kesinkes temsil edilmiyor. Padişahın Müslüman tebaasının başkentte derdini anlatabileceği hiç kimsesi yoktur. Hıristiyanlarsa imparatorluğun her tarafına yayılmış bütün yabancı konsolosluklara, ajanslıklara, kimi de İstanbul’daki elçiliklere başvurup haklarını arayabiliyorlar. Hıristiyanların dertleri can kulağıyla dinleniyor, üstelik hiçbir şikayetleri olmadığı zaman da onlar adına hayali şikayetler uydurulmakta. Bunun kahredici sonucu olarak da bütün mali baskılarla yerel kişisel baskılar Müslümanlara yapılıyor. Hıristiyanlara değil. Çünkü Müslümanın feryadına kulak asan yok. Hıristiyan’ınsa bin tane sözcüsü ve avukatı var. Müslüman bir suç mu işlemiş, hemen en sert biçimde cezaya çarptırılıyor, aynı suçu işleyen Hıristiyan’ısa şöyle böyle cezalandırılır ya da büsbütün bağışlanır. Çünkü işin içinde bir Hıristiyan olunca yabancı konsoloslar ve temsilciler ona hemen kol kanat gerer ve adaletin elini kolunu bağlarlar”* diyor ve çok daha önemlisi şöyle sürdürüyor: *“Anadolu’nun ta göbeğinde Müslüman bağnazlığının merkezi zannedilen yerlerde de Hıristiyanlar debdebeli evleri, şık giyim kuşamları, takıp takıştırdıkları gösterişli süsleri ve mücevherleriyle servet ve refah düzeylerini apaçık sergiliyorlar. Onla-*

rın bu durumu uzaklarda çok konuşulan sözle baskı iddialarıyla hiç bağdaşmıyor. Yani yurtdışında Osmanlı'nın Hıristiyanlara baskı yaptığı propagandasıyla katıyen bağdaşmaz onların yaşamı, Müslüman halk bakımındansa durum acıklı bir biçimde bunun tam dersidir. Türkiye'deki Hıristiyanların Müslümanlara kıyasla refah içinde olmalarını onların daha enerjik, yani gayrimüslimlerin daha enerjik, daha çalışkan ve daha erdemli olmalarına yormak yanlış-tır” diyor İngiliz, bakın bu çok önemli. Yani gayrimüslimler daha girişken, daha çalışkan, daha becerikli, daha yaratıcı da ondan böyle demeyin, bu yanlış diyor. *“Gerçek şudur ki çalışkanlık, doğruluk, namusluluk ve dürüst iş çıkarma bakımından Müslümanlar şaşmaz biçimde Rum ve Ermeni hemşerilerinden kesinlikle bir gömlek üstündürler, ama ne var ki Müslümanlar muazzam bir yükün altında sistematik olarak ezilmişlerdir ve ezilmektedirler. Hıristiyanlarsa Osmanlı İmparatorluğundaki ayrıcalıklı durumlarını sürdürerek son yüzyıldan beri sürekli olarak zenginleşmişlerdir. Zenginleşmeleri de çok su götürür spekülasyonla apaçık hilelerle ya da tefecilikle olmuştur. Osmanlı Devleti kendi ağır yükünün tümünü yalnız Müslüman'ın omuzlarına yüklemiştir. Bugün görülen odur ki Osmanlı hükümeti Hıristiyan tebaa yararına Müslüman tebaasını ezmek gibi ağır bir suç altındadır. Ben İngiliz Konsolosu Palgrave bu suçlamayı üzülerək doğrulamak durumundayım”* diyor, verdiği rapor bu.

Şimdi demek ki Lozan öncesi Osmanlı İm-

paratorluğunun millet düzeni adı verilen özeti her din cemaatini ayrı bir millet olarak kabul eden ve her birini ayrı yasalarla tırnak içinde “*yöneten*” ona yönetmek ne kadar denebilirse, yani siz İstanbul’u alıyorsunuz, İstanbul’un Rumlarına devlet içinde devlet bağışlıyorsunuz. Ne o, sen Rum’u yönettin mi, yönetmek bu mu? Yönetmek kanun koymaktır. Yani bir kanun koyarsınız, benim bu topraklar artık bana ait, bu toprakların yöneticisi artık benim, benim koyduğum kurallara herkes uyacak dediğiniz zaman siz yönetici olursunuz, ama siz o toprağa girip herkes eskiden nasıl yaşıyorsa yaşasın, yeter ki bana biraz para versinler, her yıl bana şu kadar para verin, tamam mı dersiniz yönetici değil, ne oluyorsunuz? Haraç almış oluyorsunuz. Yani Osmanlı yönetiminde huzurluydular, refah altındaydılar, vesaire bunlar birazcık iyi irdelenmeden söylenmiş sözler gibi düşünüyorum.

Şimdi Osmanlı düzenini gördük. Buna yol açan düzen maalesef İslam’ın emri buydu da Osmanlı tabii İslam’ın emri bu olduğundan böyle bir düzen kurdu deniliyor, ama ben Kur’an’ı okudum. Hiçbir zaman gayrimüslimleri semirt, Müslimleri söndür diyen bir madde ben Kur’an’da görmedim. Yani bu aslında İslam adına etiketlenen, fakat İslam’a da uygun olmayan bir Osmanlı düzeni olarak algılıyorum. Yoksa dinimize iftira etmiş oluruz.

Şimdi Sevr’de tek kale maç oldu. 11 kişi sahaya çıktılar, hakem de onlardandı. Sahanın

yarısı boştu, kimse yok. Maça başladılar, her saniye bir gol attılar. Ne kaleci var, Sevr böyle bir maç, Sevr maç değil aslında, Sevr'de engelsizce oturup bütün tasarılarını kağıda geçirdiler ve uygarlık getirmiş oldular. Sevr'e baktığınız zaman emperyalistlerin kendilerini aklayıcı şeyi efendim, orada barbarlık vardı, biz uygarlık getirdik demiyorlar mı her işgalde? Sevr belgesine baktığımız zaman getirilen şeyin uygarlık olmadığını kesinlikle görüyoruz. Niye? Hilafet kuruyor, hilafeti kuruyor. Osmanlı düzenini de koruyor. O Türk'ü ezen, gayrimüslimi semirten düzen aynen korunmakta Sevr'de, gayrimüslimler askerlikten bağışık Sevr'e göre, Müslümanlar yapacak askerliği, o da belli sayıda. Anadolu'daki direnişin başını ezmek koşuluyla İstanbul'da küçücük bir yer halifeye Vatikan gibi bırakılıyor, ama İstanbul'un tamamı değil. İstanbul'da işte Dolmabahçe Sarayı, bir-iki bir yer, küçücük bir yer. Eski hukuk düzeni aynen devam ettiriliyor; gayrimüslimlere ayrı hukuk, çok hukukluluk düzeni aynen devam. Şayet Sevr yalnızca toprak, yalnızca Türklere azıcık bir toprak kalması şeklinde değerlendirirsek Sevr'i, o kalan toprak parçasındaki düzen hangi düzeni öneriyorlar? Yani Türk hangi düzende yaşayacak? Türk'ün ezildiği, gayrimüslimin semirdiği düzeni aynen korumaktadır Sevr, İslamcı düzeni de aynen korumak, yani İslam adına inşa edilmiş olan Osmanlı düzenini, İslam'la alakası olmayan, ama İslam diye yutturulan Osmanlı düzenini aynen korumaktadır. İşte Lozan'da biz verdiğimiz savaş Türk'ü eriten, gay-

rimüslim yurttaşlarımızı semirten düzene son verme savaşı verdik biz bir yönüyle de ve ben bu yönü önemsiyorum. Çünkü eğer bu sağlanamamış olsaydı bugün 94. yılı Lozan'ın Türk nüfusu herhalde gayrimüslimlerin nüfusundan çok daha az olacaktı. Çünkü emperyalizmin isteği 1917 Ekim devrimi günü emperyalizm Osmanlı İmparatorluğuyla anlaşmaya kalktı. Bakın, savaş sürmekte, İngiliz emperyalistlerinin müttefiki olan Rusya'da çarlık yıkıldı ve sosyalistler iktidara geldi. İşte o dakika hem İngiliz emperyalizmini, İngiliz, Fransız emperyalistlerinin Osmanlı'ya bakış açısı düşman kategorisinden çıkıp nasıl kullanırız Osmanlı İmparatorluğunu? Rusların İslam dünyasında komünizmi yaymasını önlemek asıl hedefimiz artık, o halde Osmanlı'yı olduğu gibi koruyalım ve Rusya'yla çatıştıralım. Bu, yani İngiliz emperyalistlerinin Rusya'yla çatıştırmak için maşası olarak değer verdiği bir Osmanlı haline geldi savaşın bir yılında birden bire. İşte Rauf Orbay'ın Mondros Mütarekesini imzalarken güvendiği şey İngilizler 1917'den beri pazarlık yapıyoruz, bize önerdikleri şey Osmanlı mülkünü bütün tutup, onu Rusya'ya karşı set olarak kullanmak olduğuna göre niye bizi işgal etsinler? O maddeler süs belki deyip, zaten orada sözlü olarak ikna ediyor, ama bunu yazıya geçirelim yok. İşte böyle bir Mondros, böyle bir işgaller, arkasından verilen Kurtuluş Savaşı ve Sevr ve Lozan.

Lozan'da biz emperyalizmin gerici yüzünü Lozan tutanaklarında görüyoruz. Lozan tutanaklarını bakın, kasten getirdim ki ya o öyle de-

ğil diyen çıkıyor bazen, bakın, bu Lozan Konferansında kim ne konuşmuş, onun resmi tutanakları. Bu ikinci tutanaklar, belgeler burada, şimdi söyleyeceklerim de bu tutanaklardan, bu tutanakları okumadan şöyle bir şehir efsanesi üretildi, bu şehir efsanesi şöyle: Lozan'da Türklere bundan sonra laik olacaksınız, tamam mı diye baskılar yapıldı. İsmet Paşa o baskılara direnemediğinden laik oldu. Şu soruyu sormuyorlar: Adamların tek kale oynadıkları Sevr'de laiklik koyarlardı. Yani eğer hakikaten de Türklerin laik bir cumhuriyetle yönetilmesini istiyor olsalardı hiçbir engel yoktur Sevr'e, ondan sonra Türkler cumhuriyetle yönetilecektir. Bundan sonra hilafet falan yok, hilafeti ilga ettik diyebilirlerdi. Hayır, hilafeti yaşıyoruz, Vatikan gibi yaşıyoruz. Şu kadar alanı halifelik kenti olarak veriyoruz, Türklere de bu kadar alan veriyoruz gibi maddeler var. Yani elleri kolları serbestken, kimse onlara herhangi bir şey dayatmamışken, özgür düşünceleriyle yaptıkları sistem hilafet sistemi, yani var olan sistemin devamı. Yani şunu demek istiyorum: Osmanlı'nın toprakları alınacak, ama yönetim biçimi aynı kalacak, bu. Büyük oranda toprakları ellerinden alınacak, Sevr'deki amaç bu, geriye kalan yerde yaşayacak Türkler 600 yıl hangi düzenle yaşamışlarsa aynı o düzenle yaşayacaklar. Herhangi bir düzen değişikliği önerisi mevcut değildir Sevr'de. Peki, Lozan'da bu şehir efsanesini uyduranlar Sevr'i unutuyorlar. Yani Lozan'da karşı cephemizde oturan güçlerin kafalarında Türk'ün İslam adını meşrulaştırılmış İslam'la alakası ol-

mayan Osmanlı düzeninin devamı yönünde çalışacakları açık ve net değil mi? İşte biz az önce gösterdiğimiz tutanaklarda, Lozan tutanaklarında Lord Curzon'un, işte onların temsilcileri Montagna'ydı, yok efendim Ryan'dı İngiliz, Sırp temsilcisi, Japon temsilcisi, vesaire onların konuşmalarıyla Fransızlar, Yunanlılar, bizim heyetimizin onlara verdikleri cevapların tutanaklarını okuduğumuz zaman olay şudur: ***"Gayrimüslimler askere alınmasın, tamam mı"*** diyor Lord Curzon, niye? Siz Müslümansınız, onlar gayrimüslim, İslam yasalarına göre onların askere alınması değil, cizye vermeleri gerekiyor bugüne kadar olduğu gibi, ama biz yeni kanunlar koyacağız. Biz bütün yurttaşların hepsinin eşit hak ve eşit yükümlülüklerle donanmasını sağlayan, bütün yurttaşlarımızı tek yasaya tabi kılan, yasa önünde gayrimüslim, Müslim tanımayıp hepsini eşit kılan bir Türkiye yapmak istiyoruz. ***"Yapamazsınız"*** diyor Lord Curzon, ***"neden yapamayalım"*** diyor İnönü, neden yapamayalım? Biz 500 yıldır üzerinde güneş batmayan imparatorluk, İngiltere İmparatorluğu Hindistan'da bunu sağlayamadık da siz şimdi nasıl sağlayacaksınız? Biz İngilizken İngiliz imparatoru gücümüzle bile insanları tek yasaya bağlayamadık. Sizin bunu yapmanıza imkân yok, onun için bunu hiç konuşmayalım. Siz gelin eskisi gibi. Mr. Ryan diyor ki: ***"Bak, Hıristiyanların kadınlarının evlenme yaşı 16, fakat Müslümanların kızlarının evlenme yaşı 10, yani siz tek bir yasaya bağlayıp örneğin, Hıristiyan kızlarını iki yıl daha mı bekleteceksiniz 18'e ka-***

dar? Müslüman kızlarının da 10 yaşında evlenmek gibi bir ayrıcalıkları varken siz onları 8 yıl daha nasıl bekletirsiniz, onların hepsini tek yaşaya bağlamak” Evet, İngiliz emperyalizminin sözde uygarlık temsilcisi, uygarlık getirme misyonu üstlenmiş adamın söylediği laf budur. Bu alçaklık işte bu tutanaklardadır. Cem Karaca'nın bir şarkısı: *“İşçisin sen işçi kal”* İşte İngiliz emperyalistlerinin ve diğer emperyalistlerin Lozan'daki tutumu İslamcı Osmanlısın sen, aynen öyle kal. Kimsenin umurunda değil Osmanlı Yasasının Kur'an'a uygun olup olmadığı, oluşmuş bir düzen var, o düzen de gayrimüslimlerin semirmesi için çok uygun ortam yaratıyor. Hocamızın az önce anlattığı gibi yargılanmaları bile müşkül, yani bir Müslüman'ın tabi olduğu yargı koşullarıyla gayrimüslim farklı. Bir hâkimin biri yanlışlıkla şöyle bir karar veriyor: *“Konsolos olmadan hüküm verilemez”* diye, onu alıp içtihat haline getiriyorlar. Konsoloslar mahkemelere gitmemeye başlıyor ve hükümler çıkamamaya başlıyor. İşte konsolos mahkemeleri, o bari konsoloslukta yargılandınlar. Konsolos gelemiyorsa biz mahkemeyi oraya götürürüz gibi böyle saçma sapan evet ve onur kırıcı ayrıca, nasıl bir egemenlik bu, söyler misiniz nasıl bir egemenlik? Yavuz Sultan Selim hilafeti almadan önce Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u kuşattığında, Osmanlı işte kimileri 1298'de kuruldu der, kimisi 1299'da kuruldu der, kimisi 1302'de kuruldu der, o 4-5 yılı aramayalım, 1300 diyelim, 1300'den 1453'e kadar 153 yıl bütün Osmanlı tarihlerinde gayrimüslimlerle

Müslümanlar ordudalar, Osmanlı ordusundalar. Köse Mihail Mihail'dir. Yani gayrimüslim haçlı bayrakları Osmanlı ordusunda diğer dinlerden, Müslümanlığı benimsememiş diğer dinlerden, ama Osmanlılığı benimsemiş, 1453'e kadar Müslimiyle, gayrimüslimiyle yapıyor savaşlarını, 1453'te **Fatih Sultan Mehmet** İstanbul'u kuşattığında ordusunda büyük miktarda hiç azımsanmayacak miktarda Hıristiyan asker var. Çünkü 1453 yılında Hıristiyan tımar sahipleri var. Onların her savaşa barış zamanında belli vergi, savaş zamanında şu kadar askerle orduya katılma şeyleri var ve dolayısıyla bozulma diyelim, yani gayrimüslimlerin askere alınması, vesaire olayı 1453'ten sonra, dahası 1517'den sonra **Yavuz Sultan Selim**'in artık ben halifeyim demesinden, yani devletin yönetimi alenen din kurallarına dayandırmasından sonra kapitülasyonlar niye veriliyor? Şimdi siz Yavuz Sultan Selim olarak ben dünyadaki bütün Müslümanların başıyım, dünyadaki bütün Müslümanlar bana bağlı, çünkü ben halifeyim dersiniz Rusya sınırları içinde bulunan Müslümanların da yöneticisi benim dersiniz. O zaman Rus Çarı size gelip kapınızı çalıyor: Senin sınırların içinde Ortodokslar var ya, onların da patronu benim diyor. Mantık yürütemiyorsun, hayır diyecek yerin yurdun kalmıyor, dönülecek noktan yok, kıvıramazsın, peki deyip kabul ediyorsun. Ne oluyor? Sen Rusya sınırları içinde yaşayan Müslümanların söz dinletiri olacağım diye Rusya senin ülkende bulunan bütün Ortodoksların patronu oldu. Sen de hayır diyeme-

din. Bunu gören Fransız ve İngilizler yahu, İngiltere olarak biz Protestan'ız, yok mu Osmanlı sınırları içinde Protestan, ben de onların patronu olsam diyor. Diyorlar ki yok, o zaman yaratırız diyor. İşte Protestan misyoner faaliyetleri Ermeni Gregoryenleri propagandayla bir kısmını Protestan yapıp, onların da koruyucusunun İngiltere olması için yapılmış faaliyetten ibaret. Fransa diyor ki Katolik yok mu Osmanlı toprağında, ben de onların koruyucusu, himayecisi olsam. Yok diyor, o zaman Cizvit misyoner faaliyetleri başlıyor. Ermenilerden bir kısmı Protestan olmuştu İngilizlerin faaliyetiyle, Fransızların faaliyetiyle de bir kısmı Katolik oluyor. O da onlar üzerinden Fransa da sokuyor parmağını Osmanlı'ya ve onlara ayrı hukuk, niye? Sen demişsin ki benim devletimin kanunu Kur'an, adam diyor ki sen gayrimüslimi Kur'an'a göre mi yargılayacaksın? Kur'an bile bunu böyle görmüyor, sana bu hakkı Kur'an vermiyor diyor. İşte çeşitli mahkemeler, çok hukukluluk, vesaire sen kendini bir mezhebe üstelik de -bir dine değil, sadece İslam'a değil, ayrıca İslam'ın da Sünni'sine- odakladığında İran da ben senin kanununu dinlemem diyor. Çünkü ben Sünni değilim diyor. Sen kendini bir dine angaje ettin diye bütün parçalanmayı böyle sağlamış oldu. İşte yıllar sonra Lozan'da biz bu sorunlarla boğuştuk. Osmanlı sistemini istemiyoruz, biz ülkemiz sınırları içinde yaşayan bütün insanların tabi olacakları tek bir yasa yapacağız, yapmaktayız ve Müslim'di, gayrimüslim ayırt etmeden her yurttaşımıza eşit hak ve eşit sorumlulu-

luk, görev yükleyeceğiz. Kanun önünde de hepsi şeylerine bakılmadan eşit olarak yargılanacaklar. Hayır, yapamazsınız itirazları ve bunu anlatamıyoruz bir türlü, Lozan'ın 42. maddesine azınlıklarla ilgili olarak azınlıkların kendi aile hukuklarını, yani Medeni Yasalarını, kendilerini Türkiye'nin Adalet Bakanlığıyla komisyonlar kurarak belirlemeleri, çok hukukluluğu dikkat, kabul ediliyor Lozan'da, fakat bunu kabul ederken nasıl olsa biz o tek yasayı çıkaracağız elbette, işte o Medeni Yasayı çıkardığımızda bu durum, madde 42 işlevini yitirecek denilerek imzalanıyor. Bazıları adını verelim Baskın Oran, vesaire yurttaşlarımız Lozan'ın o maddesinin gereğince azınlıklara şudur, budur diyor. O maddenin akıbeti şu oldu: Azınlıklar kendi hukuklarını ayarlayan görüşmeler kendi cemaatleriyle yapıp Adalet Bakanlığımıza o madde uyarınca gittiklerinde Adalet Bakanlığımız dedi ki: ***“Bir dakika, biz İsviçre Medeni Yasasını tek Medeni Yasa olarak benimsiyoruz. Siz hâlâ ayrı hukuk isteyecek misiniz bu durumda”*** ***“Bir dakika, biz tekrar cemaatlerimize gidip bu konuyu tekrar bir görüşelim”*** diyorlar, gidip görüşüyorlar. Şimdi Türkiye İsviçre Medeni Yasasını benimseyecek, İsviçre'deki bizim insanlarımız ayrı hukuk istemiyor ki yani biz ayrı hukuk hâlâ isteriz diyecek olduklarında onlara verilecek cevap Ortodoksların İsviçre'de ayrı kanunu var mı diye sorulacak? Bu sözle karşılaşmamak için tamam, biz ayrı hukuktan feragat ediyoruz dilekçeleri veriliyor. Kimler tarafından? Ermeni, Rum, Museviler tarafından ve dolayısıyla azın-

lık haklarından madde 42’de yazılı haklarından feragat ettiklerini bildirir dilekçelerini Adalet Bakanlığımıza veriyorlar ve böylece çok hukukluluk yolu açan madde 42 artık değişmiş oluyor. Yunanistan bunun için itirazda bulunuyor, Milletler Cemiyetine dilekçe veriyor. Rumlar, yani Ortodokslar döve döve hükümet, Türk hükümeti onlara bu haktan feragat ettirdi, biz kabul etmiyoruz bunu diyerek dilekçe veriyor. O dilekçe bizim Dışişleri Bakanlığımıza gönderiliyor Milletler Cemiyeti tarafından, savunmanızı verin deniliyor ve **Mahmut Esat Bozkurt** savunmasını Milletler Cemiyetine veriyor ve cevap Milletler Cemiyetinden: *“Yunanistan’ın talebinin reddine, Türkiye’nin uygulamasının kabulüne”* ve dolayısıyla azınlıkların çok hukuklu haklarından feragat etmeleri Lozan’ın 42. maddesinin uygulanmasının sonucu olmuştur. Lozan’ın 42. maddesinin ihlali değil, çünkü o maddede gösterilen prosedür aynen uygulanarak, o prosedürün sonu feragate çıkmıştır. Ne oldu? İşte bütün o İngiliz emperyalizminin başını çektiği emperyalistler grubunun çok hukukluluk, ayrıcalıklar ülkesi olmaktan bir hamlede Türkiye çıkmış ve eşit yurttaşlar haline -o eşit yurttaşları tırnak içinde HDP’nin kullandığı gibi değil- yasa ve yargı önünde hak ve yükümlülüklerde fırsat eşitliğinde yurttaşlar haline geldik. Bu Türk’ün eritildiği, Müslüman Türk’ün eritildiği, gayrimüslimlerin semirtildiği Osmanlı düzeninin sonu oldu. İşte Lozan’ın 1936 yıldönümünde Av. Münip Hayri Ürgüplü Türk için diyor, değil mi? Her Türk için Lozan’ı anmak bir

görev, vazifedir diyor. Niçin Türk için anmak vazife olduğunu böylece bilmem anlatabildik mi? İngiliz emperyalistleri İslamcı hilafetçi çizgilerini Lozan'dan sonra da sürdürmeye kalkmışlardır. 1923 yılı Aralık ayında 1954'te yayınlanan öz yaşam öyküsünde kendi kendisinin İngiliz istihbarat ajanı olduğunu açıklayan Ağa Han ve kendisini İngiliz privi konsül üyesi olduğunu açıklayan Emir Ali tarafından imzalanmış bir mektup Türkiye'de yayınlanmıştır. Bu mektuba göre İngiliz, bu iki İngiliz ajanı halifenin atıl durumunda bulundurulmasının çok sakıncalı olduğunu, bütün İslam dünyasının halifeye görev verilmesini, görev, yetki ve sorumluluk verilmesini beklediğini, bir an evvel halifeye devlet yönetici konumunun sağlanması gerektiğini isteyen İngiliz emperyalizmi adına hareket eden bir mektup yazmışlardır. Bunun üzerine Türkiye hadi oradan deyip, hilafeti de ilga etmiştir. Hiç kimse şunu söylemesin: İngilizler laiklik dayattı, işte hilafetin ilgasıydı, cumhuriyetin ilanıydı, hep Lozan'da verilen o tavizlerin bir ürünüdür demesin, İngilizler bugün bile hilafetçidir, bugün bile İslamcılık yapmaktadır. Çünkü İngiltere yobazlığın dünyadaki doruğudur. Teşekkür ederim.

Av. SALİHA KARAKUZULU- Sayın Özakıncı'ya teşekkür ediyoruz. Sayın Özbek, sürenizin sadece 10 dakikanızı kullanmıştınız. Aynı zamanda panelimizi kapatmak üzere son sözü size verelim, kalan sürenizi lütfen değerlendirin. Teşekkürler.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK- Şimdi Sibel Hanım daha önceki panellerimizde Lozan konusunda olsun, diğer konularda olsun, Heybeliada Ruhban Okulu konusunda, Patrikhane konusunda, Mübadele konusunda çok ciddi katkılarda bulunmuştur. Bugün de kapitülasyonlar konusunu çok böyle anlaşılabilir bir biçimde anlattı, teşekkür ediyorum. Cengiz Beyle yine daha önce de değişik toplantılarda birlikte olduk, o entelektüel birikimi, siyasal kültürü ve bilimsel bakış açısıyla burada yine çok yararlı bir tebliğ sundu.

Şimdi bir katkıda bulunmak istiyorum kapitülasyonlar konusunda, Sibel Hanım belirtti, ama gerçekten Osmanlı İmparatorluğu 1914 yılında harbe girince fırsat bu fırsat dedi, kapitülasyonları kaldırdım dedi. Şimdi burada İngilizlerin, İtalyanların, diğerlerinin hasım tarafın ihtilaf devletleri temsilcilerinin tepkisi anlaşılabilir, ama belki de onlardan şiddetli tepkiyi Alman sefirikebiri, yani **Alman Büyükelçisi Von Wangenheim** gösterdi. Bu şiddetli tepkide şunu vurguladı: *“Uluslararası anlaşmalar tek taraflı irade beyanıyla ortadan kaldırılamaz”*, dedi, hatta hasım taraf diplomatlarının da müşterek tepki göstermeye davet etti. Bunu bir vurgulayalım. İkincisi, **Mahmut Esat Bozkurt**, çok bahsedildiği için söylüyorum, 1926'daki Mevdeni Kanun ve ondan sonraki süreçteki hukuk devrimimizin mimarı milli mücadelenin istiklal madalyalı kahramanı ve I. Meclisten itibaren de milletvekili olan bu seçkin hukukçudan birkaç cümleyle bahsetmek istiyorum.

Mahmut Esat Bozkurt 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet meclisinin ilk oturumlarına iştirak edemedi. Meşru bir mazereti vardı. Meşru mazereti şuydu: 120 kişilik bir Kuvayı Milliye grubuna Kuşadası'nda komuta ediyordu ve Ege dağlarındaydı. İşgalci Yunan ordusuna karşı çarpıştığı için bu seçkin hukukçu Freiburg Üniversitesinde İsviçre'de doktorasını yapmış, Türkiye'deki lisans eğitimi mektebi hukuktan sonra İsviçre'de doktora yapan ve doktora derecesi pekiyi olan, doktora konusundan bahsedeceğim, çok ilginç. 23 Nisan 1920 oturumunda bulunamadı Mecliste, çünkü işgalci Yunan ordusuna karşı silahlı mücadele içindeydi. Daha sonra katılacaktır Büyük Millet Meclisi oturumlarına. O İsviçre'de doktorasını Osmanlı kapitülasyonlar rejimi üzerine yaptı ve bir İsviçre bilim heyeti, bir hukukçu heyeti huzurunda tebliğini sundu. Bu tebliğ konusu çok ilginç, Osmanlı kapitülasyonları rejimi tezin özü şu: İki taraflı anlaşma bile olsa bu anlaşma hükümleri taraflardan, akitlerden bir taraf için çok çekilemez, taşınamaz hale gelmişse, tek taraflı irade beyanıyla feshedilebilir. Yani bunun Türkçesi Osmanlı kapitülasyonlar rejiminin kaldırılabilmesinin hukuki temeli bu pekiyi dereceyle kabul edildi. Bunu bir belirtmek ve vurgulamak istedim. Bir de milli mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa adliye vekili yapmak istedi Mahmut Esat Bozkurt'u, Mahmut Esat Bozkurt bir mazeret beyanında bulundu: *"Paşa Hazretleri, ben İttihat ve Terakki'nin sol cenahına tam bir kanaati tammeyle merbutum. Sizi*

bu sıkıntıya sokabilir” Milli mücadelede meclis kompozisyonu itibariyle Atatürk bunu unutmadı, Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşından sonra bu seçkin hukukçuyu adalet bakanı yaptı. Bu hem ödüllendirmedi, hem bir hakkın teslimidir, hem de Bozkurt Lotus davası ve diğer davaların neticesidir. Bir şey daha bahsetmek istiyorum, Adalet Bakanlığında ayrıldıktan sonra Bozkurt Lotus davasındaki onun seçkin hukukçuluğunu ve yeteneğini bilen Fransızlar Fransız tramvay şirketinin millileştirilmesinde açık çek koyarlar önüne, **“istediğin ücreti vekaleti yaz, bizim vekilimiz ol”** derler. Mahmut Esat Bozkurt elinin tersiyle reddeder ve zengin bir ailenin, varlıklı bir ailenin çocuğudur. Yunan ordusu Ege’yi işgal ettiğinde Türklerin malını, mülkünü tahrip eder, yağmalar ve Mustafa Kemal Paşa askerlik hukukuna, savaş hukukuna uymayan bu çapulcu işgal ordusu için **“katiller sürüsü”** der. Mahmut Esat Bozkurt’un ailesinin de mal varlığı ciddi zarar görmüştür. O fakir Türk devleti zarar gören aileler için **harikzede mazbatas**ı düzenler. Yani yangından ve diğer tahribattan zarar görenler için o zarar tespit edilir, bu fakir devlet zamanı gelince onu ödeyecektir. O harikzede mazbatasını ibraz eden devlete, şahsa, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşına o zararını ödeyecektir. Mahmut Esat Bozkurt’un zararı da 50 000 liradır. Çok büyük bir, bugün için bir servet, Mahmut Esat Bozkurt bunu sümen altı eder ve devlete ibraz etmez tahsili için, zamanaşımına uğratır, müruru zamana uğratır ve eşi Mareşal Fevzi Çakmak’a,

Genelkurmay Başkanına yakınıdır; *“Bizim Bey, Mahmut Esat Bey böyle yaptı”*, falan der. O da der ki: *“Kızım, bu kadarı da fazla”* Eşi Mahmut Esat Bozkurt’a *“Bak, mareşal da böyle diyor”*, yani bunları talep edebilirsin anlamında. Der ki *“Hanım, devlette ne var ki ne alalım”*, cevabı bu olur. Onu saygıyla anıyorum.

Şimdi Lozan’da Türk heyetine şunu söyledi: *“Sizi kulüpten atmak istiyoruz, biz birinci ligde, şampiyonlar ligindeyiz emperyalist blok, emperyalist devletler veya ihtilaf devletleri, sen mahalle takımı derecesindesin, mahalle takımı seviyesinde bir takımsın. Bizim kulübe giremezsin, bizim standartlarımıza erişmen mümkün değil”* dediler ve bir modern sömürge muamelesi yapmak istediler. Geleceğin modern bir sömürge devleti, emperyalizme bağlı, Türkiye bunu reddetti bütün kararlılıkla, o arada kopukluk da bu yüzden oldu. O arada Türkiye olağanüstü bir atak yaptı. İzmir İktisat Kongresini topladı. **İzmir İktisat Kongresi;** ben ekonomikle, bürokrasikle, ekonomik tercihlerimle, siyasal tercihlerimle modern bir devlet olmak istiyorum düşüncesinin ilanıdır. Bunun ekonomik ve iktisadi manifestosudur bütün dünyaya karşı, aynı zamanda bir meydan okumadır. Bir milli ekonomi, milli iktisat manifestosudur. Lozan’ın ikinci turunda bu çok etkili olmuştur, bunu vurgulayalım. Şimdi Türkiye Lozan’da ve sonrasında modern devlet, milli ekonomiye dayalı, milli bürokrasiye dayalı, milli orduya dayalı milli bir devlet tercihinde bulunmuştur ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş kodları budur.

Şimdi bize nasıl bakılıyordu, Lozan'da nasıl bir anlayış ve algıyla karşı karşıyaydık? Sevr'i bize dayatan nasıl bir zihinsel arka planı vardı, kısaca birkaç cümleyle söyleyelim. Amerika Birleşik Devletlerinin o dönemdeki başkanı Wilson diyor ki Birinci Dünya Savaşının sonuna doğru: *"Savaştan sonra Türkiye haritadan silinecektir"* Klemensu Başbakan Türklerin uygarlık dışı bir toplum olduğunu söylüyor. Lord Curzon kurt diplomat, tam bir tilki, tam bir kurt diplomat, tam bir tırnak içinde *"İngiliz"*, çünkü Birinci Dünya Savaşında Harbi Umumide İngilizlere karşı çarpışan Mehmetçikler benim çocukluğum, onların yaşlılık döneminde onları dinleme imkânım oldu. O zaman not alma durumum yok. Bir ilkokul çocuğuyum, hatta ilkokula gitmiyorum. Köylerde kurnaz, hilebaz, hilekar insanlar için bir tabir kullanırdı o kuşak bu tip insanlara İngiliz derlerdi, İngiliz siyaseti uyguluyor derlerdi. Çünkü İngilizleri o ümmi, okur-yazar olmayan çoğu Anadolu çocukları, Mehmetler cephelede ve esir kamplarında tanımışlardı. Şimdi Lord Curzon böyle bir adam, İsmet Paşa diyor ki Musul konusunda çok ısrar var, bizim İngilizlerle en büyük anlaşmazlık konularından biri Musul vilayeti. Osmanlı'nın üç vilayeti vardı: Basra, Bağdat, Musul. Musul konusunda iddialar sürünce bir türlü anlaşamayınca İsmet Paşa en sonunda diyor ki: Plebisit yapalım, oylama yapalım, soralım Musul ahali-sine Türkiye'yi mi istiyorlar, sizin manda yönetiminizi mi istiyorlar? Lord Curzon; "İsmet Paşa, Şimdi kalkıp gideceksin mezralara, köylere,

dağ başlarına, o aşiretlere, sandıklara, katırlara yükleyip o oy pusulalarını götüreceksin. O Kürtler cahil, bu oy pusulalarını yerler o Kürtler. Bu tabir Lord Curzon'a aittir. Hani Kürt dostu görünen, bilmem ne görünen Lord Curzon'un tabiri, o Kürtler bu oy pusulalarını yerler diyor. Şimdi Birleşik Devletler Dışişleri Bakanı o dönemin Kabolotte Türkiye'nin uygarlığın başına bela olduğunu ileri sürüyor. Türkiye Avrupa'dan çıkarılmalı diyor. Ermenistan Devleti kurulmalı, Araplar Osmanlı'dan kurtulmalı diyor.

Peki, günümüzün şark meselesini bize dayatanlar açısından günümüzün şark meselesi olan büyük Ortadoğu projesini dayatanlar açısından bu zihniyet değişmiş midir, bu algı değişmiş midir? Değişmemiştir. O halde tapu-muza sahip çıkmalıyız, tapu senedine sahip çıkmalıyız. Lozan'ın neler sağladığının bilincinde olmalıyız, farkında olmalıyız. Öyle kiraathane üfürmelerine, böyle Cumhuriyetin yeminli düşmanları Kuvayı İnzibatiye artıklarının, Hilafet Ordusu artıklarının, Damat Ferit ardıllarının Cumhuriyetten, Atatürk'ten, Milli Ordudan, Milli Devletten intikam duygusuyla söylediği sözleri de elimizin tersiyle bir tarafa itmeliyiz. Hepinize saygılar sunuyorum.

Av. SALİHA KARAKUZULU- Teşekkür ederiz Hüseyin Bey, bütün katılımcılarımıza teşekkür ederek Lozan'ın 100 yıl sonra biteceği doğrultusunda birtakım iddialar var biliyorsunuz, duymuşsunuzdur. Lozan hakkında pek çok dedikodu yapılan bir anlaşmadır. Bir 100

yıl değil, tahmin ederim yüzyıllarca bu devletin üzerinden Lozan'ın gölgesi eksik olmasın diyerek sözlerime son veriyorum, geldiğiniz için hepimize teşekkür ediyorum, sağ olun.

CENGİZ ÖZAKINCI- Ben bir şey ilave edeyim. Şimdi bu Lozan geyiği var, değil mi? Bir Lozan Anlaşması var, birde Lozan geyiği var. Lozan geyiği şu: Lozan'la ilgili efsane üretmek. Bunlardan en son üretilen efsane işte dediğiniz gibi şimdi bakın, bir anlaşmanın maddeleri arasında şu kadar süre lafı varsa, o süreli anlaşmadır. Bu anlaşmanın maddeleri arasında süre belirtilmemişse süresizdir. Fakat Lozan geyikçileri diyebilir ki süresi gizli olan bölüm de var. Yani herkesin okuduğu anlaşma metninde süre belirtilmemiş, ama süre gizli olan anlaşma da var. Ona karşı olarak üretilebilecek argümanı söylüyorum: Lozan maddelerdeki değişiklik için hangi prosedürle yapılacağını belirten bir anlaşma olduğu için süresizdir. Bakın, Lozan anlaşmalarının maddeleri içinde şu veya bu maddenin değiştirilmesini isteyen kişinin ya da ülkenin ya da devletin -devletlerarası bir anlaşma- o devletin hangi yolu izleyeceği anlaşmada belirtilmiştir. Önce Milletler Cemiyetinin ilgili komisyonuna o devlet bir dilekçe verir. *“Şu maddenin uygulanmasından rahatsızım. Bunun nedeni şudur, şudur, şudur, bu madde artık katlanılmaz bir hale geldi. Değiştirilmesini, şu yönde değişiklik istiyorum”* der ve o komisyonun Milletler Cemiyetine o dilekçeyle başvurur. Milletler Cemiyetinin o komisyonu değişiklik önerisini ciddi görürse, konseye verir. Konsey

bu konuda araştırır, bakar eder, tarafları da dinler ve kararını verir. Konsey o değişiklik talebini ya kabul eder, ya reddeder. Fakat Milletler Cemiyeti Konseyinin verdiği karara itiraz yolu açıktır. İtiraz nereye yapılacaktır? Onu da kanun, antlaşma belirlemiş, Lahey'e, Lahey'de verilen karar kesindir. Şimdi bir anlaşma düşünün ki maddelerinden rahatsız olan devletin hangi yolu izleyerek o maddeyi değiştirebileceğini içeren madde içeren anlaşma kesinlikle süresizdir. Budur, kanıtı da budur.

Av. SALİHA KARAKUZULU- Teşekkürler. Sayın katılımcılarımıza sizden rica edelim Hüseyin Bey, buyurun. Ben size vereyim, hatta Başkanımız Filiz Hanımı rica edeyim, sizinkini o versin.

